

SINNI VOIMAVARAKESKUS OY

naisten ja tyttöjen resurssikeskus Pohjois-Pohjanmaalla

SINNI voimavarakeskus Oy, Tuirantie 5, 90500 Oulu
www.SINNI.fi sinni@sinni.fi

aluekehitys - työelämän kehittäminen - naisjärjestöjen tukeminen - naisyrittäjyys - tasa-arvo - monikulttuurisuus – verkostoituminen

Oulun kaupungin liikuntavirasto

Talousarvion suvaus

heinäkuu 2007

Sisällysluettelo

1. Yleistä sukupuolivaikutusten arvioinnista	2
Sukupuolivaikutusten arviointi – mitä se on?	
Vaikeasti havaittava välillinen syrjintä	
Milloin suvata?	
Miten suvata?	
Talousarvion suvaus	
Suvaus liikuntatoimessa	
2. Sukupuolivaikutusten arviointi Oulun kaupungin liikuntatoimen vuoden 2008 talousarvioon	7
Arviointi	
- Toimintasuunnitelma	
- Liikuntapaikat	
- Toiminta-avustukset	
- Päätösvalta	
Lopuksi	
3. Lähteet	19
4. LIITE 1 Toimeksianto	20
5. LIITE 2 Strategisten päämäärien tasa-arvorelevanssi –taulukko (erillinen tiedosto)	21
6. LIITE 3 Koonti vuonna 2005 kymmenen eniten tukea saaneista seuroista	22

1. YLEISTÄ SUKUPUOLIVAIKUTUSTEN ARVIOINNISTA

Sukupuolivaikutusten arviointi – mitä se on?

Sukupuolivaikutusten arviointi (suva/suvaus) on tasa-arvon valtavirtaistamisen menetelmä, jonka avulla suunniteltua toimenpidettä arvioidaan naisten ja miesten kannalta.

Suvauksen avulla voidaan

- selkeyttää monipuolisemmin *ongelmaa*, johon haetaan ratkaisua
- konkretisoida *tavoitteita*
- täsmentää *toimenpiteitä*
- tehostaa *tuloksia*
- arvioida toimenpiteiden kohdistumista¹

Kyseessä on väline, jolla voidaan tehostaa ja tehdä näkyväksi resurssien kohdentuminen. Suvaus voidaan nähdä siis kustannustehokkuutta lisäävänä tekijänä sekä myös normaalina oman työn seurantana. Sukupuolivaikutusten arviointi on nimenomaan päätöksenteon väline. Vasta, kun suunnitellun toimenpiteen vaikutukset on arvioitu, on päätöksentekoon riittävät perusteet. Ilman arviointia päätöksenteko tehdään ylimalkaisten, usein tiedostamattomien oletusten varassa, jolloin käytännössä vain uskotaan, että toimenpiteellä on oletetun suuntaiset vaikutukset.²

Sukupuolivaikutusten arviointi liittyy keskeisesti myös Tasa-arvolakiin³, joka velvoittaa erityisesti viranhaltijoita, mutta myöskin työnantajia, edistämään sukupuolten välistä tasa-arvoa suunnitelmallisesti ja tavoitteellisesti. Arvioinnin voidaan katsoa tukevan Tasa-arvolaisissa kirjattua viranomaisvelvoitetta

4 § Viranomaisen velvollisuus edistää tasa-arvoa (17.2.1995/206)
Viranomaisten tulee edistää naisten ja miesten välistä tasa-arvoa tavoitteellisesti ja suunnitelmallisesti erityisesti muuttamalla niitä olosuhteita, jotka estävät tasa-arvon toteutumista.

Suvauksen avulla voidaan estää tiedostamaton epätasa-arvoisen tilanteen uusintaminen ja nostaa esiin muutosta kaipaavat toimintatavat.

Suvauksen tarkastelunäkökulmaa voi myös laajentaa koskemaan tasa-arvoa muullakin tavalla jaoteltujen ryhmien osalta. Tällöin toteutetaan Yhdenvertaisuuslain⁴ velvoitteita, jotka ovat viranomaistahoille samansuuntaisesti velvoittavia kuin tasa-arvolainkin. Yhdenvertaisuuslaki kieltää syrjinnän iän, etnisen tai kansallisen alkuperän, kansalaisuuden, kielen, uskonnon, vakaumuksen, mielipiteen, terveydentilan, vammaisuuden, sukupuolisen suuntautuneisuuden tai muun henkilöön liittyvän syyn perusteella. Myös alueellisen tasa-arvon toteutumista voidaan suvausprosessin yhteydessä tarkastella.

Suvauksen tavoitteet⁵

- yhtäläisten mahdollisuuksien turvaaminen
- välillisen syrjinnän estäminen
- toiminnan laadun parantaminen
- hallinnon läpinäkyvyyden lisääminen
- toiminnan vaikutusten läpinäkyvyys
- taloudellisten yms. resurssien kohdentaminen tehokkaasti
- toteuttaa Tasa-arvolakia

Sukupuolivaikutusten arvioinnilla pyritään edistämään nimenomaan *mahdollisuuksien tasa-arvoa* (equal opportunities). Tällöin katsotaan, että yhteiskunnan tehtävänä on luoda yhtäläiset mahdollisuudet yksilölle toteuttaa omaa inhimillistä potentiaaliaan⁶. Ihmisestä itsestään tulee olla kiinni käyttäkö hän mahdollisuuksiaan hyväkseen ja millä tavoin.

¹ Teräs 2007

² Teräs 2007

³ Tasa-arvolaki ks. liite 4 *Lähteet*

⁴ Yhdenvertaisuuslaki ks. liite 4 *Lähteet*

⁵ Onwen-Huma 2006

⁶ Holli et al. 2002

Julkisen sektorin resurssien jakautumisen suuntautumisen arvioinnilla ja seurannalle voidaan myös lisätä resurssien oikeudenmukaista jakoa. On merkityksellistä, että yhteisesti kerätyillä verorahoilla tuetaan tasapuolisesti eri ihmisryhmien hyvinvointia. Maailmanlaajuisesti suomalaisessa työelämässä on se erikoispiirre, että määrällisesti naisia ja miehiä on työelämässä lähes saman verran. Suomessa 15-74 -vuotiaiden naisten työllisyysaste oli 67% ja vastaavasti miesten 70%⁷. Koska naiset ja miehet osallistuvat verovarojen keräämiseen yhtä runsaasti, on myös tärkeää pitää huolta siitä, että julkisin varoin kustannettuja palveluita kohdennetaan molemmille sukupuolille yhtä määrällisesti.⁸

Vaikeasti havaittava välillinen syrjintä

Suvauksen avulla voidaan nostaa esiin myös *välillinen syrjintä*, joka on vaikeasti havaittavissa ilman erityistä tarkastelua. Syrjivät käytännöt ovat usein hienovaraisia tai totuttuja toimintatapoja, joita mahdollisesti vain ei ole tarkasteltu moninaisesta näkökulmasta.

Välillisenä syrjintänä pidetään sitä, että näennäisesti puolueeton sääntö, peruste tai käytäntö saattaa henkilöt näiden [sukupuolen] rodun tai etnisen alkuperän, uskonnon tai vakaumuksen, vamman, iän tai sukupuolisen suuntautumisen perusteella epäedulliseen asemaan muihin henkilöihin nähden, paitsi jos käytännöllä on puolueettomasti perusteltavissa oleva oikeutettu tavoite⁹.

Välilliset vaikutukset voivat olla resurssien jakautumisen näkökulmasta aivan vastaavaa merkitysluokkaa kuin suorat vaikutukset. Esimerkiksi näennäisesti sukupuolineutraali investointi tieverkon parantamiseen paljastaa tarkemmassa arvioinnissa suuria hyötyeroja työllistymisen ja elinkeinon kannattavuuden suhteen. Kun työelämä on voimakkaasti segregoitunut naisten ja miesten ammatteihin ja aloihin, niin tiestön rakentaminen kuin myös sen ammattikäyttö tukee nimenomaan miesvaltaisten alojen työllistymistä ja liikevaihtoa.

Milloin suvata?

Sukupuolivaikutusten arviointia voidaan käyttää kaiken päätöksenteon välineenä, kun halutaan tarkentaa ja tehostaa resurssien kohdentumista ja vaikutuksia. Suvaus tulisi ehdottomasti tehdä aina, kun toimenpide kohdistuu ihmisryhmiin. Myös silloin on suvattava, kun toimenpide kohdentuu sellaisille alueille, joilla naisten ja miesten välillä on merkittäviä eroja, kuten

- taloudellinen asema
- vanhemmuus, työn- ja perheen yhteensovittaminen
- koulutus
- työllistyminen
- ammatillinen ja urakehitys
- yhteiskunnalliset vaikutus- ja osallistumismahdollisuudet
- terveys ja sairastavuus sekä niihin liittyvien palveluiden tarve
- turvallisuus ja väkivallan uhka
- ajankäyttö, harrastukset ja virkistystarve¹⁰

Suvauksen avulla voidaan niin poliittisia kuin hallintoprosessejakin arvioida, kehittää ja uudelleen organisoida siten, että sukupuolten tasa-arvo otetaan huomioon läpäisyperiaatteena. Ihannetilassa tämä tapahtuu kaikissa toimissa, kaikilla tasoilla ja kaikissa tilanteissa. Toiminnallisena tavoitteena on, että arvioinnin suorittavat ne toimijat, jotka kyseisiä toimintoja muutoinkin harjoittavat. Kyseessä on siis eräänlainen jatkuva oman toiminnan arviointi¹¹.

⁷ Tilastokeskus 2007; *Vaaka vaaterissa – Sukupuolten tasa-arvo 2006*

⁸ Teräs 2007

⁹ *Moninaisuuden puolesta – syrjintää vastaan* kampanjasivut, ks. liite 4 *Lähteet*

¹⁰ Onwen-Huma 2006

¹¹ Teräs 2007

Miten suvata?

Sukupuoli- ja laajemmin tasa-arvovaikutusten arviointi edellyttää tietoisuutta sukupuolen merkityksestä ja rakentumisesta sekä tasa-arvokäsitteestä yleisemminkin¹². Tämä tarkoittaa mm. sukupuolijärjestelmän tuntemista. Myös tutkimuskentän sekä lainsäädännön tuntemus on tärkeää. Suvasta varten tarvitaan myös tietoa (mm. tutkimuksia, tilastoja) kyseiseltä toimialalta. Erityisesti tilastointi on merkityksellistä, sillä sen avulla voidaan kerätä jatkuvaa tietoa, jolloin nähdään myös valittujen toimenpiteiden kohdentuminen ja tehokkuus pidemmällä aikavälillä. Suomessa tilastoinnissa onkin edelleen kehittämisen varaa, koska monin paikoin keskeiset muuttajat (sukupuoli, ikä, etniset ryhmät, liikuntarajoitteisuus jne.) puuttuvat tiedonkeräämisen tarkastelunäkökulmista. Täysimääräisesti suvasta ei voida tehdä ilman asianmukaista alakohtaista tietoa. Tilastoinnin ollessa vajavaista, voidaan

- osoittaa *sukupuoli- ja tasa-arvorelevanssi*, eli nostaa esiin ne kohdat, joissa todennäköisesti on eroja niin sukupuolen mukaisesti kuin muilla tavoin jaettujen ryhmien välillä
- kyseiseltä toimialalta tehtyjen selvitysten ja tutkimusten avulla tehdä johtopäätöksiä todennäköisistä vaikutuksista.

Talousarvion tasa-arvorelevanssin tunnistamisella pyritään identifioimaan ne menoerät ja tavoitteet, joiden

- suoranaishana tavoitteena on vaikuttaa naisten ja miesten väliseen asemaan
- ne kohdentuvat muista syistä siten, että ne todennäköisesti vaikuttavat naisten ja miesten asemaan eri tavalla.¹³

Talousarvion suvaus

Talousarvion sukupuolivaikutusten arviointi voidaan karkeasti jakaa neljään osaan¹⁴:

- 1) talousarviomomentista ja siihen liittyvästä lainsäädännöstä johtuvat sukupuolivaikutukset (määrärahanpanokset)
- 2) menojen kohdentaminen ja hyvinvoinnin tuotantoprosessit sukupuolten näkökulmasta
- 3) aikaansaadut tulokset ja niiden jakautuminen naisille ja miehille tulonsiirtoina, palveluina jne.
- 4) mahdolliset laajemmat kerrannaisvaikutukset

Lisäksi liikunnan tasa-arvoselvityksissä on pohdittu miten paljon investointien ja etujen kohdentumiseen vaikuttaa päätöksentekijöiden sukupuoli¹⁵. Tällöin tulee kiinnittää huomiota sukupuolijakaumaan seuraavilla päätöksenteon ja päätösten valmistelujen sekä toimeenpanon tasoilla

- julkisen sektorin liikuntatoimen viranhaltijat
- liikuntalautakunnan sukupuolijakauma
- tuettujen hankkeiden työryhmät/ohjausryhmät ja asiantuntijat
- toimintatukea saavien seurojen päätöksentekijöiden sekä valmennus- ja toiminnan ohjaajat¹⁶

Koska suvaus on nimenomaan tasa-arvon valtavirtaistamisen väline, ihannetilassa arviointi tapahtuisi samanaikaisesti strategioita tai toimenpidesuunnitelmaa laadittaessa. Parhaimmillaan sen tekee sama ihminen/työryhmä, joka tekstiä työstää muutoinkin (oman työn arviointi). Vaihtoehtoisesti prosessi voidaan rakentaa vuorovaikutteisena, jolloin suvaus voidaan ulkoistaa asiantuntijan tehtäväksi. Tällöinkin olisi pyrittävä siihen, että suvasta tehdään vuorovaikutteisesti rinnan tekstin tuottamisen kanssa. Poiketen totutusta arviointiperinteestä tarkoituksena siis ei ole se, että vasta valmiista tekstistä tehdään jälkikäteen arvio. Tavoitteena nimenomaan on se, että tasa-arvo tulisi huomioonotetuksi ja sisällytetyksi toteuttamissuunnitelmiin.

Sukupuolivaikutusten arviointi tarvitsee tilastomateriaalia ja kyseiseltä hallinnonalalta tehtyjä selvityksiä, joissa sukupuolten välistä suhdetta on arvioitu. Mikäli tätä tietomateriaalia ei ole olemassa, olisi suvausprosessiin liitettävä myös tietoa kerääminen. Jotta suvauksesta saataisiin myös pitkäkestoinen hyöty, on seurantatietojen keräämistä myöskin kehitettävä ja jatkettava. Täten säännöllisesti tapahtuva sukupuolivaikutusten arviointi toisi tarkkuutta ja tehokkuutta resurssien kohdentumiseen ja auttaisi päätöksentekijöitä tekemään tarkemmin suunnattuja sekä tarvittaessa korjaavia toimenpiteitä.

¹² Hakulinen 2005

¹³ Haataja et al 2006

¹⁴ Haataja et al 2006

¹⁵ mm. *Tasapeli; Miehet ja naiset liikunnassa*

¹⁶ *Tasapeli*

Suvaus liikuntatoimessa

Liikuntalaissa¹⁷ on määritelty tavoitteiksi tasa-arvo, suvaitsevaisuus ja kulttuurien moninaisuus. Myös opetusministeriön Tasapeli¹⁸ -selvityksen keskeisenä tavoitteena on sukupuolten välisen tasa-arvon edistäminen siten, että kummallakin sukupuolella on samat oikeudet, velvollisuudet ja mahdollisuudet liikkua ja kilpailla sekä osallistua päätöksentekoon liikuntasektorilla. Lisäksi erityishuomio kohdistetaan tilastointikäytäntöihin.¹⁹

Tasapeli -selvityksessä esitetyissä toimenpide-ehdotuksissa suositellaan kuntien liikuntatoimille sukupuolivaikutusten arviointimenettelyn käyttöönottoa budjettivalmisteluissa sekä palvelutarjonnassa. Erityisesti tämä tulisi huomioida liikuntapaikkarakentamisessa sekä käyttäjäpolitiikassa.²⁰

Liikunnan alalla on tehty suunnitelmallista järjestelmällistä työtä sukupuolten välisen tasa-arvon lisäämiseksi 1990 luvun puolivälistä alkaen. Opetusministeriö on käyttänyt vuodesta 1994 sukupuolten välistä tasa-arvoa eräänä arviointikriteerinä myöntämässään valtionavustuksia valtakunnallisten ja alueellisten liikuntajärjestöjen toimintaan. Lisäksi se on asettanut useita työryhmiä ja rahoittanut tutkimuksia, joilla on haettu ratkaisuja liikunnan alueella ilmenevään epätasa-arvoon. Suomen Liikunta- ja urheilu ry on vastaanottanut vuodesta 1995 vuosittaisen määrärahan sukupuolten välisen tasa-arvon edistämiseen liikunnassa ja urheilussa. Järjestö on rahoituksen turvin tukenut monia tasa-arvohankkeita ja verkostoja, käynnistänyt toimenpiteitä, jakanut vuosittaisia palkintoja sekä rahoittanut kartoituksia.²¹

Talousarvion sukupuolivaikutusten arvioinnissa on olennaista tarkastella päätettyjä investointeja ja niihin liittyvää päätöksentekoa sukupuolinäkökulmasta. Koska liikuntatoimen toiminnassa on kysymys kuntalaisille suunnatuista palveluista, on kaikilla toimenpiteillä joko välittömiä tai välillisiä vaikutusta ihmisryhmiin ja siten sukupuoliin.

Täten liikuntatoimen talousarvion suvauksessa on syytä selvittää

- liikuntapaikkarakentamisen kohteet ja lajit, joita kohteissa voi harrastaa
- rakentamishankkeiden johtoryhmän kokoonpano ja käytetyt asiantuntijat
- toiminta-avustukset liikuntajärjestöille ja avustusten jakoperusteet
- käyttövuorojen jakautuminen ja vuorojen jakoperusteet
- tuettujen liikuntajärjestöjen lajitarjonta ja jäsenistö
- hyödynsaaja-liikuntajärjestöjen päätösvallan jakautuminen sukupuolen perusteella tarkasteltaessa
- päätösvallan jakautuminen sukupuolen perusteella tarkasteltaessa liikuntatoimen viranhaltioissa ja liikuntalautakunnan jäsenistössä²²

¹⁷ Liikuntalaki, ks. Lähteet

¹⁸ verkkojulkaisun osoite, ks. Lähteet

¹⁹ Tasapeli 2005, s. 50-51

²⁰ Tasapeli 2005, s. 54

²¹ Tasapeli 2005, s. 30

²² osin lähdeperusteinen listaus (Tasapeli; Miehet ja naiset liikunnassa ja urheilussa)

2. SUKUPUOLIVAIKUTUSTEN ARVIOINTI (suvaus) OULUN KAUPUNGIN LIIKUNTATOIMEN vuoden 2008 TALOUSARVIOON

Arvioitava dokumentti

- kaupungin liikuntatoimen Liikuntalautakunnalle kesäkuussa 2007 esiteltyä dokumentti, jossa oli kirjattu *Visio 2015*

Naisten ja miesten välillä ei ole juurikaan eroa liikunnan harrastusaktiivisuudessa, joskin miehissä on kaksi kertaa enemmän niitä, jotka karttavat kaikenlaista liikuntaa. Myöskään tyttöjen ja poikien välillä ei ole juuri eroja liikunnallisessa aktiivisuudessa, määrällisiä eroja on jonkin verran. Se, mikä erottaa sukupuolet ja ikäryhmät toisistaan, on liikkumisen tapa ja harrastetut liikuntalajit. Miehet ja pojat harrastavat enemmän voimaperäistä, kilpailuperiaattein rakentunutta liikuntaa, naiset ja tytöt taas terveys- ja sosiaalista liikuntaa. Suosituimpia liikuntapaikkoja kaikilla ihmisryhmillä on kevyen liikenteen väylät ja aikuisilla lisäksi ulkoilureitit sekä maantiet ja vastaavasti lapsilla piha-alueet. Nämä tukevat hyvin omatoimista liikuntaa sekä iäkkäiden liikuntaharrastusta. Naiset ja tytöt käyttävät voimistelusaleja, kun taas miehet ja pojat palloilusaleja ja jäähalleja. Yhteisesti lähimmäksi kotia toivotaan uimahallia.²³

Suomalaisilla on keskimäärin 46 tuntia vapaa-aikaa viikossa; miehillä tosin on kolme tuntia enemmän kuin naisilla²⁴. Tämä johtune siitä, että edelleen kotityöt ovat pääosin naisten vastuulla²⁵. Tämän ajankäyttöllisen eroavaisuuden voidaan olettaa vaikuttavan sekä miesten varsinaiseen liikuntaharrastukseen käyttämään aikaan että vapaaehtoistoimintaan. Kuukaudessa miehet käyttävät vapaaehtoistoimintaan 12 tuntia ja naiset vastaavasti 9. Liikunnan vapaaehtoistyössä olevista on naisia kuitenkin 43%, mutta heidän toimintansa suuntautuu lapsi- ja nuorisotoiminnan sekä harrastus- ja kuntoliikunnan alueille. Tämä toiminta, niin oleellista kuin se onkin seurojen toiminnan jatkuvuuden ja tulevien harrastajasukupolvien ”luomisen” näkökulmasta, ei kuitenkaan ole kovin arvostettua tai esimerkiksi median noteeraamaa toimintaa. “[..] suomalainen liikunnan rahoitusjärjestelmä suosii [..] miesmallista kilpa- ja huippu-urheilua²⁶. Naisten panos liikunnassa jää helpommin vähemmän arvostetuksi sekä näkymättömäksi, jota on arveltu erääksi perussyiksi epätasa-arvoiseen liikunnan rahoitusjakoon. Näkymättömyyttä selitetään myös seuraavilla perusteilla

- länsimaisen liikunnan historia ja toimintakulttuuri on miehinen
- naiset osallistuvat miehiä vähemmän organisoituun liikuntaan, kilpaurheiluun ja penkkiurheiluun
- naisten näkyvyys liikunta- ja urheilumediassa on vähäinen
- naisia ei ole riittävästi liikunnan johto- ja päätöksentekotehtävissä²⁷

Lajien osalta liikunnassa on vallalla perinteinen sukupuolijako. Naiset ja tytöt harrastavat voimistelua, aerobicia, tanssia, taitoluistelua sekä erityisesti tytöt ratsastusta. Pojat ja miehet taas harrastavat huomattavassa määrin palloilulajeja, myös moottoriurheilu sekä ampumaurheilu ovat erittäin miesvoittoisia lajeja. Yhteiskunnallisesti tarkasteltuna liikuntakulttuuri pönkittää vahvasti sukupuolten välisen perinteisen roolijaon olemassa oloa.²⁸ Tasa-arvon tavoitteena liikunnassakaan ei tule olla se, että kaikki (naiset) harrastavat samoja (miesten) lajeja, vaan tavoitteena tulee olla harrastusmahdollisuuksien varmistaminen mahdollisimman laajoille ihmisryhmille.

”Esimerkiksi sukupuolten väliset kiinnostuserot – nähdäänpä ne sitten kulttuurisesti tai biologisesti määräytyvinä – on hyväksyttävä ja otettava huomioon. Samalla on kuitenkin varmistettava siitä, että erot eivät johdu tarjonnan vinoutumisesta tai yksipuolisuudesta tai toimintaa ohjaavista rakenteellisista tekijöistä.”²⁹

Liikunta-alan selvityksissä ja tutkimuksissa on 1990-luvulta alkaen noussut esille toistuvasti tietyt teemat, joihin tulisi kiinnittää huomiota tasa-arvotoimenpiteissä. Näitä ovat olleet liikunta-alan päättäjien ja valmentajien sukupuolijako, sukupuolen mukaisesti jakautuneet lajit, liikuntapaikkarakentaminen, toiminta-avustusten jakoperusteet ja sukupuolen mukaiset käyttäjätilastoinnit. Näiden osalta on Opetusministeriön johdolla kokoennuttu työryhmissä, tehty kehittämisprojekteja ja -ohjelmia ja annettu suosituksia. Muutosta tasa-arvoisempaa suuntaan onkin tapahtunut, erityisesti julkisella sektorilla sekä liikuntajärjestöjen valtakunnallisella tasolla.

²³ Kansallinen liikuntatutkimus – Aikuiset; Lapset

²⁴ Koivisto 2004b, s. 58

²⁵ Tasa-arvobarometri 2004

²⁶ Aalto 2003, s. 24

²⁷ Aalto 2003, s. 23

²⁸ Heikkinen 2005, s.102

²⁹ Tasapeli, s.52

Sukupuolivaikutusten arvioinnilla (suvaus/suva) on nimensä mukaisesti pyritty nostamaan esiin listattujen toimenpiteiden, tavoitteiden ja investointien vaikutus ensisijaisesti sukupuolten väliseen, mutta soveltuvin osin myös eri tavoin jaoteltujen ihmisryhmien väliseen tasa-arvoon³⁰. Arvioinnin voidaan katsoa toteuttavan Tasa-arvolain³¹ ja Yhdenvertaisuuslain³² viranomaistavoitetta³³, mutta myös Liikuntalaissa³⁴ määriteltyjä tavoitteita tasa-arvo, suvaitsevaisuus ja kulttuurien moninaisuus. Niin ikään Opetusministeriön Tasapeli³⁵-selvityksen keskeisenä tavoitteena on sukupuolten välisen tasa-arvon edistäminen siten, että kummallakin sukupuolella on samat oikeudet, velvollisuudet ja mahdollisuudet liikkua ja kilpailla sekä osallistua päätöksentekoon liikuntasektorilla. Lisäksi erityishuomio kohdistetaan tilastointikäytäntöihin.³⁶

Talousarvion sukupuolivaikutusten arvioinnissa on olennaista tarkastella päätettyjä investointeja ja niihin liittyvää päätöksentekoa sukupuolinäkökulmasta. Koska liikuntatoimen toiminnassa on kysymys kuntalaisille suunnatuista palveluista, on kaikilla toimenpiteillä joko välittömiä tai välillisiä vaikutusta ihmisryhmiin ja siten sukupuoliin³⁷. Kun resursointien hyötyjä saadaan näkyväksi, nähdään

- onko resurssien jakautumisessa epäoikeudenmukaisuutta sukupuolten ja ikäryhmien ym. välillä,
- tarvitaanko toimenpiteiden uudelleen suuntausta resurssien oikeudenmukaisemmalle jaolle
- halutaanko ohjata kentän toimintaa esim. vain toiselle sukupuolelle suunnatuilla toimenpiteillä.

ARVIOINTI

Talousarvion suvauksessa on syytä selvittää

- liikuntapaikkarakentamisen kohteet ja lajit, joita kohteissa voi harrastaa
- rakentamishankkeiden johtoryhmän kokoonpano ja käytetyt asiantuntijat
- toiminta-avustukset liikuntajärjestöille ja avustusten jakoperusteet
- käyttövuorojen jakautuminen ja vuorojen jakoperusteet
- tuettujen liikuntajärjestöjen lajitarjonta ja jäsenistön jakautuminen sukupuolten näkökulmasta
- hyödynsaaja-liikuntajärjestöjen päätösvallan jakautuminen sukupuolen perusteella tarkasteltaessa
- päätösvallan jakautuminen sukupuolen perusteella tarkasteltaessa liikuntatoimen viranhaltioissa ja liikuntalautakunnan jäsenistössä³⁸

Toimintasuunnitelma

Oulun kaupungissa on meneillään organisaation muutosprosessi, jossa vanhoja toimintamalleja uudelleen järjestetään. Tämä suo mahdollisuuden myös tasa-arvoisten toimintamallien käyttöönottoon niin organisaation sisäisissä, yksikkökohtaisissa, yksiköiden välisissä kuin ulkoisissakin toimintatavoissa. Organisaation muutosprosessiin liittyen liikuntatoimen Tilaaaja-Tuottaja –mallissa toimintoja eriytetään seuraavasti:

- liikunnan kehittämispalvelut (tilaaaja)
- liikunnan ohjauspalvelut
- liikuntalaitospalvelut
- ulkoliikuntapalvelut

Sukupuolivaikutusten arviointi kohdistuu ensisijaisesti liikunnan kehittämispalveluyksikön toimintoihin ja joiltakin osin liikunnan ohjauspalveluihin.

³⁰ viittaus Tasa-arvolaki ja Yhdenvertaisuuslaki

³¹ Tasa-arvolaki – laki sukupuolten välisestä tasa-arvosta, ks. julkaisutiedot Lähteet

³² Yhdenvertaisuuslaki – kaikenlaisen syrjinnän kieltävä laki, ks. julkaisutiedot Lähteet

³³ ks. tarkemmin Yleistietoa sukupuolivaikutusten arvioinnista

³⁴ Liikuntalaki, linkki lakitekstiin, ks. 4 Lähteet

³⁵ ks. tarkemmat julkaisutiedot Lähteet

³⁶ Tasapeli, s. 50-51

³⁷ ks. Yleistä sukupuolivaikutusten arvioinnista

³⁸ osin lähdeperusteinen listaus (Tasapeli; Miehet ja naiset liikunnassa ja urheilussa)

Strategiset päämäärät

Arvioitavaan dokumenttiin on kirjattu Oulun liikuntatoimen tavoitteeksi mm. “[..] huolehtii siitä, että liikuntapalvelut ovat mahdollisimman monen saavutettavissa riippumatta iästä, sukupuolesta, varallisuudesta, taidoista tai liikunta-aktiivisuudesta”. Lähtökohtaisesti dokumenttiin on kirjattu tavoitteita, jotka toteutuessaan vaikuttavat myönteisesti tuotettujen palveluiden tasa-arvoiseen jakautumiseen ja tasa-arvoisen toimintakulttuurin lisääntymiseen. Lisäksi tavoitteisiin on kirjattu julkisen sektorin mahdollisuus toimia laajemminkin ohjaavassa roolissa: “[..] kehittää toimintojaan asiakaslähtöisesti, oikeudenmukaisesti ja vastuullisesti edellyttäen näitä arvoja myös yhteistyökumppaneiltaan”.

Strategian yksilöidyimmistä tavoitteista tarkasteltiin niiden tasa-arvorelevanssia, joka purettiin erilliseen taulukkoon (ks. liite 2). Tarkastelussa oli esitettyjen toimenpiteiden suorat (symboli S) ja epäsuorat (V=välilliset, piiloiset) vaikutukset sukupuolten väliseen tasa-arvoon. Lisänäkökulmana tarkasteltiin niin alueellista kuin Yhdenvertaisuuslaissa mainittuja eri perustein jaettujen ryhmien välistä tasa-arvoa. Taulukkoon on listattu kysymyksiä, joiden avulla on pyritty avaamaan tasa-arvonäkökulmaa konkreettisemmin.

Toimenpiteissä on merkittävässä määrin otettu tasa-arvonäkökulma huomioon. Erityisen hyvää on se, että strategiassa on tunnistettu ja nostettu esiin sukupuoli yhtenä eriarvoisuutta tuottavana tekijänä. Lisäksi strategian tavoitteisiin on otettu mukaan julkisen sektorin ohjausmahdollisuus³⁹ tasa-arvon valtavirtaistamiseksi myös yhteistyökumppaneiden kanssa. Myös maininnat tasa-arvosuunnitelman tekemisestä ja sen suhteuttamisesta kaupungin vastaavan suunnitelman kanssa luovat dokumenttiin tavoitteellisen otteen tasa-arvon lisäämiseksi.

Toimintasuunnitelman painopisteet ja toimenpiteet

Vuoden 2007 painopisteiden osalta tulee nostaa seuraavat kohdat lähempään tarkasteluun, sillä niiden avulla voidaan eri ryhmien tasa-arvoisuutta lisätä.

- *”sähköisten asiointimahdollisuuksien lisääminen”*
← tulisi varmistaa, henkilökohtaisen palvelun saatavuus esim. iäkkäät ihmiset tarvitsevat todennäköisemmin henkilökohtaista palvelua samoin etniseltä taustaltaan ei-suomalaiset tarvitsevat henkilökohtaista ja kielitaitoista palvelua
- *”hinnasto”*
← mm. uimahallit ovat eräs käytetyimmistä liikuntapaikoista erityisesti liikunnallisesti syrjäytymisvaarassa olevien ryhmien taholta (iäkkäät ihmiset, ylipainoiset jne.), jolloin valitulla hintapolitiikalla on merkittävä ohjaava vaikutus
- *”terveysliikuntatietoisuus”*
← erityisesti tarvitaan miehille suunnattuja toimenpiteitä, kuten valistusta ja ohjausta terveysliikuntaan
- *”strategian mukaisen johtamisjärjestelmän kehittäminen”*
← johtamisen (sekä sisäisten että ulkoisten toimintojen johtaminen) ote tulisi olla sukupuolitietoinen (ymmärretään että sukupuolella on merkitystä ja että johdolla on taipumus esim. jakaa työtehtäviä sukupuolistereotyyppioiden mukaisesti)
- *”liikuntapaikkasuunnittelun uudelleenjärjestäminen”*
← millaisten lajien harrastuspaikkoja kunta omistaa ja ylläpitää, ketkä voivat tehdä liikuntapaikkasuunnitteluun liittyviä aloitteita ja keitä kuullaan asiantuntijoina, mikä on liikuntapaikoissa harrastettavien lajien sukupuolijako
- *”kumppanuuden ja verkostoitumisen avulla uusien toimintamallien edellytysten luominen liikuntapalveluiden varmistamiseksi”*
← uusiin toimintamalleihin ja yhteistyökumppanuuksiin voi sisällyttää kuntien ohjaavan roolin myös vaatimalla yhteistyökumppaneilta tasa-arvoisia toimintatapoja. Opetusministeriön kokemusten mukaisesti tasa-arvo etenemiseksi edellytetään julkiselta sektorilta ohjausta. Lainsäädäntö-, rahoitus- ja informaatio-ohjauksella voidaan toimijoita ja yhteistyökumppaneita tukea tasa-arvon edistämisyhdistyksissä
 - o lainsäädäntöohjaus: lakien avulla säädetään tavoitteet ja toimenpiteet
 - o rahoitusohjaus: rahoituksen myöntämiseen liitetään tavoitteita, kannusteita, ehtoja ja rajoituksia
 - o informaatio-ohjaus: asioiden tilasta tehdään tutkimuksia ja arviointeja⁴⁰

³⁹ ”Julkisen hallinnon ohjaukeinot ovat lainsäädäntöohjaus, rahoitusohjaus ja informaatio-ohjaus.” *Tasapeli*, s. 50-52

⁴⁰ *Tasapeli*, s. 50-51

- ”kehitetään vaikuttavuusmittareita liikuntapalveluiden vaikuttavuuden mittaamiseksi ja arvioimiseksi”
← mittareiden kehittäminen on ensiarvoisen tärkeää sukupuolivaikutusten arvioinnin näkökulmasta ja pitkäkestoisten vaikutusten seurannan näkökulmasta⁴¹
- ”arkiympäristön suunnittelu- ja kaavoitusprosesseihin panostaminen”
← monipuolisia lähiliikuntapaikkoja, jotta iäkkäät ihmiset, pienten lasten vanhemmat, yksinhuoltajat, lapset ja naiset voivat vaivattomammin (ja edullisesti) harrastaa liikuntaa

Toimintasuunnitelmassa on käsitelty sängen monipuolisesti toimenpiteitä, joilla strategiaa pyritään toteuttamaan. Monilla toimenpiteillä on vaikutusta tasa-arvoon, mutta sinällään tasa-arvotavoitteita ei ole toimenpidetasolla ole konkretisoitu. Dokumentissa mainittu tasa-arvon edistämiseksi jaettava kehittämisspalkinto on hyvä kannustin ja sen avulla liikuntatoimi voi ohjata seurojen toimintaa ja osoittaa konkreettisesti tasa-arvon tärkeys ja lisätä sen painoarvoa.⁴²

Liikuntapaikat

Rakentaminen

Liikunnan kehittämisspalvelut määrittelevät liikuntapaikkarakentamisen tarpeet, suunnittelevat ja tilaavat ne liikuntalaitospalvelulta ottaen huomioon liikuntapalveluiden asiakaskunnan tarpeet sekä strategiset tavoitteet liikuntaan kannustavan ympäristön luomiseksi.

Kevyen liikenteen väylät, ulkoilureitit ja maantiet ovat ehdottomasti suosituimmat liikuntapaikat Suomessa. Naisilla (67%) mittavammassa määrin kuin miehillä (53%). Niitä suosivat myös tytöt (25%) ja jonkin verran pojat (13%).⁴³ Näistä liikuntaympäristöistä vain ulkoilureitit kuuluvat liikuntatoimen hallinnonalaan. Vuoden 2005-2006 *Kansallisessa liikuntatutkimuksessa* on niiden painoarvo kuitenkin hieman vähentynyt ja vastaavasti sisäliikuntatilojen suosio kasvanut.

Sisäliikuntatiloista miehet ja pojat käyttävät kaikkia tiloja enemmän kuin naiset ja tytöt. Poikkeuksen muodostavat voimistelusalit, joissa tytöt ja naiset käyttävät miehiä/poikia enemmän sekä uimahallit, joita aikuiset käyttävät yhtämääräisesti, tyttöjen ollessa niukasti käyttäjätilastojen kärjessä.⁴⁴

Arvioitavassa dokumentissa on liikuntapaikkarakentamisen osalta kirjattu toimenpiteitä ja investointeja seuraaviin kohteisiin

- Raatin liikuntakeskus
- Ylikiimingin monitoimikeskus
- Linnanmaan kuntorata
- Kaakkurin liikuntakeskus
- Oulujoen moottorikelkkareitti
- Heinäpään palloiluhalli
- Tekojääkenttä
- Pesäpallostadion
- Ulkoilureitit (Sankivaara-Kallioselkä, Kaakkuri-Kempele, Herukka-Virpiniemi)

Taulukkoon on kerätty arvioitavassa dokumentissa esitetyt investointikohteet. Kohteita on tarkasteltu harrastettavien lajien ja niiden sukupuolijakautuman näkökulmasta. Täten yksinkertaisella tavalla voidaan havainnollistaa miten suunnitellut investoinnit näyttäisivät tukevat sukupuolten liikuntaharrastusta. Kunkin liikuntapaikan osalta on esittynyt harrastettavat lajit käyttämällä avuksi Oulun kaupungin liikuntaviraston kotisivuja. Harrastettavien lajien sukupuolijakauma on määritelty käyttäen aineistona *Kansallista liikuntatutkimusta 2005-2006 – Aikuiset 19-65 – vuotiaat sekä Lapset ja nuoret*. Lisäksi soveltuvin osin on käytetty selvitystä: *Tasa-arvoselvitys liikuntatoimen palveluista ja niiden käyttäjistä*⁴⁵, joka on tehty Oulun kaupungin liikuntatoimessa.

	harrastettavat lajit	harrastajien sp-jakauma		investointi
		tytöt/naiset	pojat/miehet	
Raatin liikuntakeskus	yleisurheilu		X	5400

⁴¹ ks. *Yleistä sukupuolivaikutusten arvioinnista*

⁴² *Tasapeli*, s. 29

⁴³ *Kansallinen liikuntatutkimus 2001-2002*

⁴⁴ *Kansallinen liikuntatutkimus 2001-2002*

⁴⁵ Hyttinen 2006

	jalkapallo		X	
	uinti	X	X	
	kilpauinti	X	X	
	taitouinti	X		
	urheilusukellus		X	
	vesivoimistelu	X		
	kuntosaliharjoittelu		X	
Monitoimikeskus Ylikiiminki	moottoriturheilu		X	3480
	ampumaurheilu		X	
	pienlentokenttä		X	
Linnanmaan kuntorata	juoksulenkeily		X	200
	kävelylenkeily	X		
Kaakkurin liikuntakeskus	jalkapallo		X	200
	pesäpallo	X	X	
	yleisurheilu		X	
	hiihto (valaistu latu)	X	X	
Oulujoen moottorikelkkareitti	moottorikelkkailu		X	-
Heinäpään palloiluhalli	jalkapallo		X	-
Tekojääkenttä	kaukalopallo		X	-
	jääkiekko		X	
	”vapaa” luistelu	X	X	
Pesäpallostadion	pesäpallo	X	X	-
Seudulliset ulkoilureitit	kävelylenkeily	X		100
	maastopyöräily		X	

Raatin liikuntakeskus palvelee monipuolista lajikirjoa, jossa on molempien sukupuolten harrastamia lajeja. Täsmällistä prosentuaalista käyttäjäkunnan sukupuolijakoa on hankala sanoa johtuen puutteellisista käyttäjätilastoista.

Ylikiimingin monitoimikeskuksen hyödynsaajia ovat miehet, sillä alueella harrastettavat lajit ovat erittäin miesvaltaisia.

Linnanmaan kuntoradan kunnostamisen hyöty jakautuu molemmille sukupuolille ja hyvin monille käyttäjäryhmille (myös iäkkäät, omatoimiset liikkujat).

Kaakkurin liikuntakeskuksen lajivalikoiman perusteella liikuntapaikka näyttäisi hyödyttävän jonkin verran runsaammin miehiä ja poikia.

Moottorikelkkailu on erittäin miesvaltainen harrastus.

Heinäpään palloiluhalli on suunnattu ensisijaisesti jalkapalloilijoille, joka on hyvin miesvaltainen harrastus, joten investointi lisää poikien ja miesten käytössä olevaa liikuntapaikkaverkostoa.

Tekojään harrastajaryhmät ovat enimmäkseen miehet ja pojat, joten tämäkin investointi lisää miesten ja poikien käytössä olevia liikuntapaikkoja.

Pesäpalloukkueita on suunnilleen sama määrä tarjolla molemmille sukupuolille, joten *pesäpallostadionin* voi katsoa palvelevan tasapuolisesti sekä naisia/tyttöjä että miehiä/poikia.

Kävelylenkeily on erityisesti naisten ja iäkkäiden suosima liikkumisen muoto. Lisäksi ulkoilureittien käyttäjiä ovat perheet, retkeilijät, maastopyöräilijät jne., joten *seudullisten ulkoilureittien* kunnostus voi katsoa palvelevan laaja-alaisesti molempia sukupuolia sekä erilaisia ihmisryhmiä.

Mikään arvioitavassa dokumentissa ilmoitetuista investoinneista ei kohdennu yksinomaan nais- ja tyttövaltaisten lajien liikuntapaikkojen rakentamiseen, mutta miesvaltaisille lajeille kylläkin. Tästä selkein esimerkki on Ylikiimingin monitoimikeskus. Arvioitavana olleen dokumentin perusteella on todettava, että Oulun liikuntatoimen vuoden 2008 talousarviossa suunnitellut investoinnit kohentavat miesten ja poikien suosimien lajien harrastusmahdollisuuksia. *Miehet ja naiset liikunnassa ja urheilussa* –selvityksessä todettiin, että *”Julkinen liikuntapaikkarakentaminen palvelee enemmän miesten ja poikien liikuntaa.”*⁴⁶ Arvioinnin perusteella voidaan todeta Oulun toimivan samansuuntaisesti.

Kunta pystyy merkittävästi suuntaamaan liikunnan harrastamista liikuntapaikkarakentamisella ja –omistamisella. Vuonna 1997 tehty selvitys⁴⁷ seurojen sisäliikuntatilojen käytöstä kertoo kunnan olevan ylivoimaisin liikuntatilojen omistaja. Selvityksen mukaan sisäliikuntatiloja käyttävistä seuroista 92% käytti kunnan omistamia tiloja. Miesten ja poikien ryhmiä oli 61%:ssa ja naisen/tyttöjen ryhmiä 48%:ssa seuroja.

Jo vuonna 1988 esitti työryhmä, joka valmisti Valtakunnallisen liikuntapaikkasuunnitelman, että *”erityisesti naisten harrastamien liikuntamuotojen vaatimat tilat ja olosuhteet tulee ottaa nykyistä paremmin huomioon liikuntapaikkojen suunnittelussa ja rahoitusta koskevassa päätöksenteossa*⁴⁸”. Erityisesti lähiliikuntapaikkoja tulisi lisätä naisten näkökulmasta. Lisäksi niiden tulisi olla sellaisia liikuntaympäristöjä, joihin ei ole vuoroja jaettu. Tämän katsotaan kertovan sitä, että naisilla ei ole edelleenkään mahdollista irrottautua elämänpiirinsä muista vastuista (esim. lastenhoito) kovin pitkiksi aikaa ja säännöllisesti tiettyyn aikaan päivästä⁴⁹. *”[...] naiset ja miehet käyttävät lähes yhtäpaljon sellaisia liikuntapaikkoja, joihin ei ole vuoroja jaettu.[..], joilla vuorot jaetaan, käyttäjän saavat miehet.”*⁵⁰ Toisaalta etäisyys on merkityksellistä myös siitä näkökulmasta, että naiset kulkevat liikuntapaikoille useimmiten kävellen (vrt. miehet kulkevat yksityisellä moottoriajoneuvolla)⁵¹.

Liikuntapaikkarakentamista ohjaa usein kilpa- ja huippu-urheilun tarpeet⁵², jonka voi katsoa johtuva siitä, että *”suomalainen liikunnan rahoitusjärjestelmä suosii [...] ns. miesmallista kilpa- ja huippu-urheilua.”*⁵³ Voidaankin kysyä, että onko julkisen sektorin investoinneilla rakennettava ja ylläpidettävä harrastuspaikkoja kohtuullisen kapealle harrastajajoukolla kansantaloudellisesti ja erityisesti kansanterveydellisesti järkevää?

Kilpaurheilu hyvin rajatun harrastajajoukon (16-40 -vuotiaiden, fyysisesti terveiden, paljon harjoitelleiden, hyväkuntoisten nuorten, pääosin miesten) toimintaympäristö, mutta kuitenkin kilpaurheilun tarpeet ohjaavat liikuntapaikkarakentamista. Samalla se antaa suuntaviivat lasten liikuntaharrastamiselle niin seuroissa kuin myös koulussa. Toki kilpaurheilu on isojen ihmismäärien viihdykettä, mutta päätöksenteossa voidaan miettiä, halutaanko/pystytäänkö sijoittamaan sitä suuruusluokkaa olevia investointeja ”viihdeteollisuuden” hyväksi, vai tulisiko se jättää yritystoiminnalla pyöritettäväksi? Julkisella sektorilla on mahdollisuus, jopa velvollisuus tehdä linjauksia, jotka tukevat asukkaiden hyvinvointia pitkällä tähtäimellä. Onko kilpaurheilun arvostuksen korostaminen kansanterveydellisesti kestävää toimintaa? Voisiko olla mahdollista panostaa keskeisesti terveyden ja hyvinvoinnin kannalta sellaiseen toimintaan, joka ei olisi kytköksissä kilpailemisen kanssa? Kilpailullisuuden väistyminen mm. koululiikunnasta loisi myönteistä suhdetta oman terveyden ylläpitoon ja sosiaaliseen kanssakäymiseen kuntoliikunnan myötävaikutuksella. Tällöin voisi jopa sen ihmisryhmän laajuus, jotka totaalisesti karttavat liikuntaa, myös vähetä (miehissä kaikenlaista liikuntaa karttavia kaksi kertaa enemmän kuin naisissa⁵⁴).

Rakentamishankkeiden johtoryhmän sekä käytettyjen asiantuntijoiden sukupuolijako

Valtakunnallisissa liikunnan alueella tehdyissä tasa-arvon kehittämistöissä on havaittu rakentamishankkeiden johtoryhmien sekä käytettyjen asiantuntijoiden yksipuolinen sukupuolijakauman. Kun tarkastellaan kahden

⁴⁶ *Miehet ja naiset liikunnassa ja urheilussa*, s.37

⁴⁷ Koski ja Varis 1997 *Liikuntaseurat sisäliikuntatilojen käyttäjinä*

⁴⁸ Aalto 2003, s. 22

⁴⁹ Koivisto 2004b, s. 5

⁵⁰ Aalto 2003, s. 22

⁵¹ Koivisto 2004b, s. 37

⁵² Aalto 2003, s.24

⁵³ Aalto 2003, s. 24

⁵⁴ *Tasapeli*

investoinniltaan suurimman hankkeen: Raati ja Ylikiiminki, projektisuunnitelmaa havaitaan, että niin johtoryhmä kuin käytetyt asiantuntijatkin koostuvat miespuolisista edustajista⁵⁵.

KäyttäjävuoROT ja hinnoittelu

Liikuntatoimella on keskeinen rooli sen osalta, miten vuoroja jaetaan kuntalaisille ja seuroille.⁵⁶ Tilojen hinnoittelulla vaikutetaan merkittävästi harrastusmahdollisuuksiin ja liikuntapaikkojen omistaja voi hintapolitiikallaan ohjata eri lajien kasvumahdollisuuksia.

Arvioitava dokumentti ei anna viitteitä siitä, miten vuoroja jaetaan tai hinnoitellaan, tästä syystä toimintamallia ja päätöksiä ei voida myöskään arvioida.

Urheiluseurojen toimintaa osallistuu 12% suomalaisista, näistä miehiä on 60% ja naisia 40%. Vastaavasti omatoimista liikuntaa harrastetaan ehdottomasti eniten⁵⁷

- aikuiset
 - o yksin 75%
 - o ryhmässä 45%
- lapset
 - o yksin 40%
 - o ryhmässä 58%

Näiden harrastajien osalta on merkittävää, että liikuntapaikoilla on tarjolla myöskin ns. "vapaavuoroja".

Käyttäjätilastoinnin kehittäminen siten, että ne sisältäisivät erittelyn myös sukupuolen mukaan, on ollut parinkymmenen vuoden ajan monen tutkimuksen, selvityksen ja kehittämisohjelman keskeinen kehittämissuositus. Siten saataisiin eksaktia tietoa siitä, miten tilojen käyttäminen jakautuu sukupuolten välillä ja tietoa voitaisiin käyttää hyväksi mm. liikuntapaikkarakentamisen resursointeja mietittäessä ja pyrittäessä toteuttamaan mm. vuoden 1988 suositusta *"erityisesti naisten harrastamien liikuntamuotojen vaatimat tilat ja olosuhteet tulee ottaa nykyistä paremmin huomioon liikuntapaikkojen suunnittelussa ja rahoitusta koskevassa päätöksenteossa"*.⁵⁸ Oulun liikuntatoimessa vuonna 2005 tehty *Tasa-arvoselvitys liikuntatoimen palveluista ja niiden käyttäjistä*⁵⁹ tulisikin ottaa vuosittaiseksi käytännöksi ja selvitystä tulisi laajentaa sellaiseksi, että sen avulla voitaisiin seurata tehtyjen päätösten tasa-arvovaikutuksia.

*"Naiset harrastavat tai joutuvat harrastamaan kustannuksiltaan keskimäärin halvempaa liikuntaa kuin miehet"*⁶⁰. Voidaan miettiä onko naisten suosimat kävelylenkkeily tai kansalaisopistojen vetämät jumpat suosiossa juuri edullisten kustannustensa vuoksi, *"naisten liikuntaharrastamista rajoittaa miehiä useammin sopivien liikuntalajien ja -paikkojen puute ja kalleus"*⁶¹. Koska julkinen sektori ei naisten suosimia liikuntapalveluja tarjoa, on yksityiselle sektorille avautuneet suuret markkinat.⁶² Naiset (74%) käyttävät huomattavasti miehiä (26%) enemmän yksityisten yritysten liikuntapalveluja⁶³. Kuitenkin juuri naisilla on vähemmän sekä aikaa että rahaa käytettävissä liikuntaan. Miehet sijoittavat liikuntaharrastuksiinsa 542 euroa ja naiset 313 euroa⁶⁴ ja miehet käyttävät liikuntaan viikoittain 1 h 10min enemmän aikaa⁶⁵. Kun tähän tarkasteluun otetaan mukaan vielä työmarkkinoilla naisten ja miesten välillä oleva 20% palkkaero⁶⁶, voidaan todeta, että todellinen asiakaskunta yksityisille liikuntamarkkinoille olisi nimenomaan miehet. Näin olisi, ellei siis julkinen sektori jo tarjoaisi miesten liikuntapalvelut.

⁵⁵ Liikuntalautakunnan pöytäkirjat (julkaistu kotisivuilla)

⁵⁶ Koivisto 2004b, s.4

⁵⁷ Kansallinen liikuntatutkimus 2005-2006

⁵⁸ Aalto 2003, s. 22

⁵⁹ Hyttinen 2006

⁶⁰ Aalto 2003, s. 22

⁶¹ Aalto 2003, s. 24

⁶² Aalto 2003, s.22

⁶³ *Miehet ja naiset liikunnassa ja urheilussa*, s.6

⁶⁴ *Kansallinen liikuntatutkimus - aikuiset*

⁶⁵ *Miehet ja naiset liikunnassa ja urheilussa*, s. 6

⁶⁶ *Vaaka vaaterissa – Sukupuolten tasa-arvo Suomessa 2006*

Toiminta-avustukset

Arvioitavassa dokumenttiluonnoksessa ei ollut summaa tai erittelyä liikuntaseuroille jaettavista toiminta-avustuksista. Liikuntajärjestöt ovat kuitenkin hyvin merkittävässä asemassa niin liikuntapalveluiden käyttäjinä kuin tuottajinakin, ja siten monet seuratasolla tehdyt päätökset vaikuttavat liikunta-alan sukupuolten välisen tasa-arvon toteutumiseen.

Toiminta-avustuksissa liikuntatoimi voisi käyttää ohjausmahdollisuuttaan⁶⁷ sukupuolten välisen tasa-arvon valtavirtaistamiseksi. Tämä tarkoittaisi tasa-arvokriteerien sisällyttämisen avustusperusteiden määrittelyihin esimerkiksi Opetusministeriön mallin mukaisesti. Opetusministeriössä on vuodesta 1994 ollut käytäntö, että sukupuolten välinen tasa-arvo on yksi arviointikriteeri myönnettäessä valtionavustuksia liikuntajärjestöjen toimintaan.⁶⁸

Seurojen päättävällän jakautuminen sukupuolen näkökulmasta on merkityksellistä usean liikunta-alan tutkimuksen mukaan. Niiden perusteella organisaatioiden päätöksentekijöiden sukupuolijakaumalla olisi vaikutusta seuran toimintaperiaatteisiin sekä resurssien jakautumiseen kuin myös harrastettaviin lajeihin⁶⁹.

Pikainen tarkastelu vuonna 2005⁷⁰ eniten toiminta-avustusta saaneiden seurojen toimintalukuihin (lajivalikoima, toimintaryhmien määrä/sukupuoli, päätösvallan sukupuolijako; tiedot katsottu ko. seurojen kotisivuilta, tarkemmat erittelyt ks. liite 5) osoittaa, että

- palloilulle suunnattiin 43% toimintatuesta,

Palloilu on nimenomaan poika- ja miesvaltainen laji. Jos kaikki palloilulajit⁷¹ lasketaan yhteen, on se harrastajamäärältään myös suurin (28%). Vuonna 2005 eniten tukea saaneista seuroista puhtaasti palloiluseuroja oli neljä ja niiden saama tuki yhteensä 18.115€ kokonaispotista, joka oli näille kymmenelle seuralle yhteensä 47.256€⁷². Lisäksi Oulun NMKY:ssä harrastettiin yleisurheilun ja suunnistuksen lisäksi lentopalloa ja koripalloa. Jos karkeasti arvioidaan, että kyseisen seuran saamasta avustuksesta noin puolet suunnataan palloiluun, saadaan palloiluun suunnatun avustuksen määrän summaksi 20.379 euroa, joka on lähes puolet (43%). Palloilun osalta, seurojen sivuillaan ilmoittaman tilanteen mukaisesti, seuroilla on miesten/poikien joukkueita 78 ja naisten/tyttöjen joukkueita 16. Hyvin yleistä on, että seuralla on vain yksi joukkue naisille/tytöille. Oulun NMKY oli ainoa, joka kertoi panostavansa tyttöjen lentopalloon yhdeksällä joukkueellaan. Oulun verkkopalloseura (tennis) harrastajalukuja ei ollut saatavissa. Palloiluseuroissa ja -jaoksissa päätösvalta on tiukasti miesten hallussa. Seuran puheenjohtajina ja varapuheenjohtajina ovat miehet 100%:sti. Lisäksi johtokunnan jäsenistöistä 29 jaossa olleista paikoista 93,1% on miesten hallussa⁷³. Valmentajien osalta oli nähtävissä selkeä miesenemmistö (lähes 100%), joskin tiedot olivat puutteelliset.

Yhteenveto

% osuus myönnetystä tuesta v.-05	naisten /tyttöjen joukkueita kok.määrästä %	puheenjohtaja		johtokunta	
		naisia %	miehiä %	naisia %	miehiä %
43	17	0	100	7	93

- o palloilulle suunnattiin 43% toimintatuesta
- o joukkueista naisten/tyttöjen joukkueita **17%**
- o **vain yksi seura** (NMKY) ilmoitti keskittyvänsä **tyttöjen palloiluun** (lentopallo)
- o palloiluseurojen **puheenjohtajista miesten** osuus **100%**
- o palloiluseurojen johtokunnasta miesten osuus 93,1%, **kahdella seuralla ei ainoatakaan naista johtokunnassa**⁷⁴

⁶⁷ ks. tarkemmin sivu 9: lainsäädäntöohjaus, rahoitusohjaus, informaatio-ohjaus

⁶⁸ *Tasapeli*, s. 39

⁶⁹ mm. *Miehet ja naiset liikunnassa ja urheilussa*, s. 8

⁷⁰ *Tasa-arvoseelvitys liikuntatoimen palveluista ja niiden käyttäjistä*, Hyttinen 2006

⁷¹ jalkapallo, salibandy, lentopallo, koripallo, keilailu, jääkiekko, kaukalopallo, Hyttinen 2006, s. 9

⁷² Hyttinen 2006, s. 17

⁷³ Merikosken SBT ei ilmoittanut toimihenkilöitään kotisivuillaan, puheenjohtajan nimi peräisin Suomen salibandyliiton sivuilta.

⁷⁴ Oulun luistinseura, Oulun NMKY, Merikosken SBT:n tilannetta ei tiedossa

- uinnille 27%,

Uinti on lajina sekä naisten että miesten suosiossa ja se on myös tyttöjen ja poikien liikuntaharrastusten kärkipäässä. Lähiliikuntapaikoista se on toivelistan ykkönen⁷⁵. Jäsenmäärältään uintiseurat yltyvät hopealle heti aerobicin ja voimistelun jälkeen (13% eniten harrastettujen lajien harrastajista)⁷⁶, mutta jäsenistön sukupuolijakoa ei ole tiedossa. Vuonna 2005 jaettujen seuratuksen TOP 10:ssä oli kolme uintiseuraa, joiden saaman tuen yhteismäärä ylsi 12.602 euroon (27%). Merkittävää on, että päätösvalta seuroissa kääntyy niukasti naisten hyväksi (52%) ja yhdessä seurassa on jopa naispuolinen puheenjohtaja. Valmentajien osalta seurojen antamissa tiedoissa oli puutteita, mutta seura, jolla oli tiedot esillä naisvalmentajien/ohjaajien osuus oli huomattava (70%). Näiden osalta oli kuitenkin painotus perinteinen: naiset ohjasivat lapsia ja erityisryhmiä, miehet kilpailijoita.

Yhteenveto

% -osuus myönnetystä tuesta v.-05	naisten /tyttöjen joukkueita kok.määrästä %	puheenjohtaja		johtokunta	
		naisia %	miehiä %	naisia %	miehiä %
27	?	33	67	52	48

o uinnille 27% jaetusta tuesta

o uintiseurojen **puheenjohtajana** myös **yksi nainen**

o seurojen **johtokunnissa naisilla niukka enemmistö 52%**

- voimistelulle 14% ja

Voimistelu on suosituin laji Oulussa Liikuntatoimen palveluista ja käyttäjästä tehdyn selvityksen mukaan⁷⁷ (20%), joskaan harrastajien sukupuolijakaamaa ei ole saatavilla. Kuitenkin voimistelu on useiden selvitysten mukaan naisvaltainen laji, joten miesharrastajat muodostanevat pienen marginaalisen ryhmän. Toimintatuen saajien kärkikymmenikössä oli yksi voimisteluseura (Oulun Naisvoimistelijat) sekä yksi monilajiseura (Oulun Pyrintö). Koska Pyrintö ilmoittaa toimintaa neljässä lajissa, jaetaan sen saama avustus myöskin neljään, jolloin voidaan karkeasti arvioida voimisteluun myönnettyksi toimintatueksi kokonaisuudessaan 6.841 euroa, joka on 14% kärkikymmenikölle myönnetystä kokonaistuesta. Oulun naisvoimistelijat on ainoa seura, jossa päätösvalta on 100%:sti naisten käsissä. Valmennuspuolen tietoja ei ole tarkasti saatavissa, joskin ONV:n ilmoittama valmentaja/ohjaajamäärä on naisia 43, miehiä 1.

Yhteenveto

% -osuus myönnetystä tuesta v.-05	naisten /tyttöjen joukkueita kok.määrästä %	puheenjohtaja		johtokunta	
		naisia %	miehiä %	naisia %	miehiä %
14	?	50	50	69	31

o voimistelulle 14% myönnetystä tuesta

o **yksi naispuolinen puheenjohtaja**

o voimisteluseuroissa **päätösvalta 69% naisten hallussa**, toisessa seurassa 100%:sti päätösvalta naisilla

- muille lajeille noin 2-9%.

Muita tukea saaneita lajeja olivat monilajiseuroissa harrastettavat yleisurheilu, paini, painonnosto sekä suunnistus. Yleisurheilua harrastetaan kahdessa seurassa, joten laskennallisesti niiden osuudeksi kokonaistuen määrästä saadaan 9% , painille ja painon-nostolle molemmille 4% ja suunnistukselle 2%. Näiden lajien osalta päätösvalta seuraa palloilulajien linjausta eli on äärimmäisen miesvaltainen.

Yhteenveto

o monilajiseurojen **puheenjohtajista miesten osuus 100%:a**

o **päätösvalta** monilajiseurojen johtokunnissa sekä lajijaoksissa on **miehillä (87%)**

Selvityksessä mainitaan, että eräs suuri seura unohti hakea avustusta ja se muutti avustuslukuja huomattavasti edellisvuosista.

Katsauksesta on selkeästi havaittavissa, että toimintatukia suunnattiin vuonna 2005 enemmän poikien ja miesten liikuntaharrastuksen avustamiseen. Tähän vaikutti palloiluseurojen saama suuri avustusosuus ja kyseisten seurojen harrastajien sukupuolijakauma. Tyttöjen ja naisten palloiluharrastukseen ei erityisemmin panostettu vuonna 2005

⁷⁵ Koivisto 2003b, s. 37

⁷⁶ Hyttinen 2006, s.9

⁷⁷ Hyttinen 2006, s. 9

eniten tukea saaneiden seurojen keskuudessa. Yhteenvedon perusteella voidaan pohtia mm. vaikuttaako päätösvallan sukupuolijako toteutettavan toiminnan suuntaamiseen miehille/pojille ja naisille/tytöille, vaikuttavatko avustukset toimintamahdollisuuksiin ja toiminnan suuntaamiseen ensisijaisesti miehille/pojille, ja lisäksi miten harrastusvuorojen jakoperusteet⁷⁸ vaikuttavat lajien harrastuneisuuteen eri sukupuolten välillä.

*"[...] on kuitenkin varmistuttava siitä, että erot [kiinnostus- ja harrastuserot] eivät johdu tarjonnan vinoutumisesta tai yksipuolisuudesta tai toimintaa ohjaavista rakenteellisista tekijöistä."*⁷⁹

Päätösvalta

Yhteinen maali –tasa-arvo-ohjelmassa vuodelta 1998 esitettiin, että liikunnan ja urheilun päätöksentekoeleimissä tulisi olla vähintään 40%:n edustus miehillä ja naisilla.⁸⁰ Tämä tavoite onkin saavutettu, sillä vuonna 2003 kuntien liikuntalautakuntien kokoonpano sukupuolten suhteen oli 53% - 47% siten, että miehillä oli lievä enemmistö.⁸¹

Oulun kaupungin liikuntalautakunnan kokoonpanon⁸² sukupuolijakauma

	lkm	nainen	mies
puheenjohtaja			1
varapuheenjohtaja			1
jäsen	5		4
varajäsen	6		7
KH edustaja	1		

Liikuntatoimen viranhaltijoiden sukupuolijakauma Oulussa

	lkm	naisia	miehiä
johtajat			1
päällikötason nimikkeet	1		3
suunnittelijataso nimikkeet	1		1
mestaritason nimikkeet			1
sihteeritason nimikkeet	9		
ohjaajat	5		2
isännöitsijät			x
muut	3		2

Päätöksenteon sukupuolijakautuman osalta voidaan sanoa, että liikunnan päätöksenteko on edelleen vahvasti miesten käsissä, vaikka liikuntalautakunnan jäsenistön kokoonpano onkin ihanteellisesti tasan sukupuolten välillä. Tässäkin tapauksessa päätösvalta keikahtaa perinteiseen valta-asetelmaan, sillä molemmat puheenjohtajuudet ovat miehillä. Myös valtakunnallisesti lautakuntien puheenjohtajat 70%:sti miehiä.⁸³ Oulun liikuntatoimen viranhaltijoissa johtaja-mestaritason nimikkeiden osalta miehillä on 80%:a viroista. Samoin on tilanne valtakunnallisesti. Kuntien liikuntatoimien ylimmät viranhaltijat ovat suurelta osin miehiä, mm. liikuntatoimen johtajista 88% oli miehiä (naisia 12%) vuonna 2003. Naisten osuus vuonna 1994 oli 22%, joten kehityssuunta on ollut huonompaan sukupuolten välisen tasa-arvon edistymisen näkökulmasta.⁸⁴

Myös vuonna 2005 toiminta-avustusta eniten saaneiden liikuntaseurojen puheenjohtajisto ja johtokuntien kokoonpano on selkeästi miesvoittoinen. Poikkeuksen muodostavat ainoastaan voimistelujärjestö Oulun naisvoimistelijat ry. sekä uimaseura Oulun Lohet ry., joissa puheenjohtajana on nainen. Uimaseuroissa muutoinkin johtokunnan edustus on tasapuolinen, molempia sukupuolia lähes yhtä paljon kaikissa tarkastelussa olleissa seuroissa. Samoin uimaseuroissa on saatavilla olevien tietojen perusteella valmentajina huomattava määrä naisia. Yleisesti juuri kilpailu- ja valmennustoiminta ovat urheiluseuroissa miehiä linnakkeita⁸⁵. Muiden seurojen osalta myös johtokunta sekä

⁷⁸ Harrastusvuorojen jakoperusteista ei ollut tietoa arvioitavassa dokumentissa

⁷⁹ *Tasapeli*, s. 52

⁸⁰ *Tasapeli* 2005, s. 31.

⁸¹ *Miehet ja naiset liikunnassa ja urheilussa*

⁸² tiedot katsottu Oulun kaupungin kotisivuilta

⁸³ *Miehet ja naiset liikunnassa ja urheilussa*

⁸⁴ *Miehet ja naiset liikunnassa ja urheilussa*

⁸⁵ Koivisto 2003b

valmennus ovat voimakkaasti miesten käsissä. Liikuntapäätämisen yksipuolisen sukupuolijakauman on arveltu aiheuttavan myös liikunnan rahoituksen suuntautumista ensisijaisesti poikien ja miesten toiminnan tukemiseen⁸⁶.

Seuraneuvottelukunta

Oulussa on toiminut vuodesta 1992 lähtien eri urheiluseuroista muodostettu seuraneuvottelukunta, jonka tarkoituksena on

- saada aikaan seurojen välille toiminnallista yhteistyötä,
- lisätä vuorovaikutusta seurojen ja liikuntaviraston välille,
 - o käsitellä resursseihin liittyviä asioita,
 - o lisätä yhteistyötä ja seurojen asiantuntemuksen käyttöä niin hanke- ja liikuntapaikkarakentamisen suunnittelussa kuin toiminnan järjestämisessäkin
- edistää lasten ja nuorten liikunnan harrastamiseen liittyviä asioita,

Seuraneuvottelukunta muodostuu 10:stä lajiryhmästä, joista jokainen ryhmä valitsee keskuudestaan yhden varsinaisen ja varajäsenen. Lisäksi edustus Pohjois-Pohjanmaan Liikunta ry:stä (PoPLi) ja liikuntavirastosta, koordinoijana PoPLi ry.

Sukupuolijakauma ja lajiedustus seuraneuvottelukunnan vuoden 2007 edustustossa

edustetut seurat	edustaja		saatu avustus 2005	lajit	mies/naisvaltainen			
	nainen	mies			laji		seuran hallinto	
					nainen	mies	nainen	mies
Merikosken SBT		x	3938	salibandy		x		x
Oulun Judokerho		x	?	judo		x		?
PPLi		x	?					x
Oulun pyrintö		x	6891	yleisurheilu		x		x
				paini		x		
				p-nosto		x		
				voimistelu	x			
Oulun invalidit		x	?	erityisliik	?	?	x	x
PS Pesis		x	?	pesäpallo		x		x
Telemark Team	x		?	tanssi	x		x	x
Oulun karpät		x	?	jääkiekko		x		x
Oulun uimarit		x	?	uinti	x	x	x	x
				uimahypyt	x	x		
Oulun golfkerho		x	?	golf		x		?
Oulun merenkävijät		x	?	purjehdus		x		x
VARALLA								
Oulun hiihtoseura		X	?	maastohiihto	x	x		x
				ampumahiih	x	x		
Hengitysyhdistys		X	?	erityisliik	?			?
Northern Lights		X	?	palloilu		x		x
Patelan voimistelijat	X		?	voimistelu	x			x
OuluPowerTeam		X	?	painonnosto		x		x
Oulun Luistinkerho	X		?	taitoluistelu	x			?
Oulun uimaseura		X	4726	uinti	x	x	x	x
				taitouinti	x			
Boulistit	X		?	?	?			?
Scuderia Palas		X		?	?			?

Pikainen tarkastelu osoittaa myös seuraneuvottelukunnan toteuttavan samaa kaavaa päätävällän sukupuolittumisen suhteen: 10 miesedustajaa ja 1 naisedustaja, joten miehillä on edustajapaikoista 91%. Kaiken kaikkiaan miesvaltaiset lajit ovat hyvin edustettuina neuvottelukunnassa.

Voidaan siis todeta, että päätöksentekijöiden sukupuoli näyttäisi korreloivan selkeästi niin liikuntapaikkarakentamisen kuin toiminta-avustusten suuntautumisen suhteen.

⁸⁶ Koivisto 2003b, s. 8

Lopuksi

Oulun kaupungin liikuntatoimen talousarviossa vuodelle 2008 on strategia ja tavoitetasolla huomioitu vahvasti tasa-arvon parantaminen erityisesti sukupuolten ja eri-ikäisten harrastajien osalta. Myös erityisryhmille on toimintaa suunniteltu suunnattavaksi. Etniset ryhmät ovat eräs ryhmä, johon ei ole spesifisti paneuduttu. Erityishuomiota vaatisi esimerkiksi maahanmuuttajanaisten ja -tyttöjen liikunta-aktiivisuuden lisääminen.

Toimintasuunnitelmassa sinällään on käsitelty sangen monipuolisesti toimenpiteitä, joilla strategiaa pyritään toteuttamaan. Varsinaiset konkreettiset toimenpiteet naisten ja miesten erityishuomiointiin jäävät kuitenkin uupumaan. Esimerkiksi miesten liikuntaharrastuneisuutta leimaa kilpaurheilullinen harrastamisen tapa, joka käy ylivoimaiseksi iän karttuessa. "Miehekkääseen" tapaa liikkua tulisi mahtua myös terveysliikunta, sillä miesten elinikä on noin 7 vuotta lyhyempi kuin naisten ja terveyttä edistävällä kuntoliikunnalla voisi olla tähän myönteisiä vaikutuksia. Tasa-arvon osalta tasa-arvosuunnittelu ja tasa-arvopalkinto ovat konkreettiset toimenpiteet, jotka on mainittu dokumentissa. Mikäli tasa-arvoisuutta haluttaisiin täysipainoisesti ja vakavissaan edistää, tulisi se kulkea läpäisyperiaatteena kaikissa toiminnoissa.

Liikunta-alan resurssien jakautumisessa on epätasapainoa. Niin liikuntapaikkarakentaminen kuin toimintatuet suuntautuvat suuressa määrin miesten ja poikien toiminnan tukemiseen. Tästä syystä on tehtävä suunnitelmallisia toimenpiteitä, jotta tilanne oikeudenmukaistuisi.

Tasa-arvo ei etene ilman toimenpiteitä. Liikuntakulttuuri ja toimintamallit ovat muotoutuneet miesten toiminnan pohjalta ja ne tukevat tietynlaisen mieheyden mallia. Sata vuotta sitten Suomessa keskusteltiin liikunnan soveliaisuudesta naisille ja yleisesti epäiltiin, että nainen on fyysiseltä rakenteeltaan liian heikko. Noista päivistä on tilanne muokkautunut hieman sen osalta, että naisten harrastamien liikuntalajien kirjo on jo kohtuullisen laaja ja määrällisesti naiset harrastavat liikuntaa siinä missä miehetkin. Mutta edelleen törmätään keskusteluihin ja käytäntöihin, joissa sivutaan sadanvuoden takaisia argumentteja. Esimerkkeinä naisten jääkiekon taklauskeskustelu tai painonnosto: missä menee naisellisuuden raja (painonnoston kehittämät lihakset) ja kestäkö nainen missä määrin fyysistä rasitusta (taklaus). Naiset ovat edenneet hyvin yhteiskunnan muilla elämäntilanteilla ja tämä vaikuttaa myös liikuntaan. Päätösvallan miehiset linnakkeet näyttävät kuitenkin pitävän liikunta-alalla pintansa.

Tasa-arvon tavoitteena ei ole tehdä naisista miesten kaltaisia tai päinvastoin, vaan luoda avoimien mahdollisuuksien kentän, jossa molempien sukupuolien edustajat voivat harrastaa erilaisia lajeja perustuen kiinnostukseen ja kokeilunhaluun, ei perinteisen sukupuoliroolin pönkittämiseen. Tavoitteena on, että lajien leimautuminen naisten ja miesten lajeiksi loppuisi.

Nelli Koivisto, joka toimii Suomen Liikunta ja Urheilu ry:n yhteiskuntavastuupäällikkönä, erityisalueenaan tasa-arvo, nostaa esiin artikkelissaan *Sukupuoli liikunnassa ja urheilussa*, että tulisi keskustella myös liikunnan ja urheilun avulla välitetystä nais- ja mieskuvasta.

"Useinkaan ei tulla ajatelleeksi, että urheiluseura on paikka, jossa tytöt ja pojat oppivat sääntöjä, jotka kertovat mitä miehenä ja naisena olemisen tarkoittaa, ja mikä on eri sukupuolille mahdollista. Useimmat ihmiset haluavat tehdä sitä, mitä pidetään arvossa. Odotukset sisäistyvät eleisiin, olemukseen ja tuleviin valintoihin."⁸⁷

Päivi Aalto artikkelissaan *Naisliikunnan rahoitus Suomessa*⁸⁸ listaa muutamia toimenpiteitä, joita tulisi tehdä, jotta naisten asemaa saataisiin tuettua liikunnan alalla. Näitä ovat

- liikunnan sukupuolivaikutusten arviointikäytännön yleistäminen ja sen kirjaaminen Liikuntalakiin
- tasa-arvovaltuutetun viran perustaminen liikuntapuolelle
- tasa-arvosuunnitelmien laatiminen ja käyttäminen henkilöstökehittämisessä joka tasolla
- liikunnan kysyntä-tarjonta –akselin painottaminen julkisella sektorilla
 - o naiset ovat liikunnallisesti yhtä aktiivisia kuin miehet, tällä perusteella olisi niin liikuntapaikkarakentaminen kuin toiminta-avustuksetkin suuntauduttava samassa suhteessa naisille kuin miehillekin
- naisten liikunnan harrastamista rajoittavien tekijöiden vähentäminen
 - o liikuntapalveluiden hintataso
 - o liikuntapaikkojen sijainti
 - o liikuntapaikkojen palveluiden kehittäminen: lasten omat liikuntaryhmät samaan aikaan
- naisten liikuntajohtajuuden edistäminen

⁸⁷ Koivisto 2004, s. 8

⁸⁸ Aalto 2003, s. 25-28

3. LÄHTEET

- Aalto, Päivi 2003 *Naisliikunnan rahoitus Suomessa*. Konferenssipaperi Sukupuoli ja valta – organisaatiot liikkeessä –konferenssi. Helsingin kauppakorkeakoulu. <http://project.hkkk.fi/gender-power/Aalto.pdf>
- Haataja, A., Järviö M-L., Mustonen, E. (2006) *Talouselävien sukupuolivaikutusten arviointi – Pilottihanke sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalla*. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2006:1.
- Hakulinen, Silja (2005) *Käytännön kokemuksia suvauksesta kunnallishallinnossa*. Raportti löytyy osoitteesta <http://www.minna.fi/minna/artikkelit/suvahakulinen.html>
- Heikkinen, Sanna (2005a) *Nainen, kilpaurheilu ja media*. Luentomateriaali Oulun yliopiston naistutkimuksen luentosarjasta "Kiltistä tytöstä" valtautuneeksi naiskansalaiseksi urheilun ja liikunnan avulla.
- Heikkinen, Sanna (2005b) *Hayley Wickenheiser miesten kaukalossa – rehtiä kamppailua segregatiota vastaan: Urheilu sukupuolieroja ja segregatiota ylläpitävänä instituutiona*. Teoksessa Teräs, Leena (toim.) Koulutus, sukupuolisosialisaatio ja teknologia – näkökulmia segregatioon. Rannikon Laatupaino Oy, Raahen.
- Holli, A-M., Saarikoski, T. ja Sana, E. (toim. 2002) *Tasa-arvopolitiikan haasteet*. Tasa-arvoasiain neuvottelukunta, STM. WSOY.
- Hyttinen, Tiina (2006) *Tasa-arvoselvitys liikuntatoimen palveluista ja niiden käyttäjistä*. Oulun kaupunki. Liikuntavirasto.
- Kansallinen liikuntatutkimus 2005-2006 – Aikuiset 19-65 -vuotiaat*. SLU:n julkaisusarja 4/06.
- Kansallinen liikuntatutkimus 2005-2006 – Lapset ja nuoret*. SLU:n julkaisusarja 4/06.
- Koivisto, Nelli (toim. 2004a) *Miehet ja naiset liikunnassa ja urheilussa – Selvitys miesten ja naisten asemasta suomalaisessa liikuntakulttuurissa*. Suomen Liikunta ja Urheilu. SLU-paino.
- Koivisto, Nelli (2004b) *Sukupuoli liikunnassa ja urheilussa*. Artikkelit Minna – tasa-arvoportaaliin. <http://www.minna.fi/minna/artikkelit/liikuntakoivisto.html>
- Koski, Pasi & Varis, Minna (1997) *Liikuntaseurat sisäliikuntapaikkojen käyttäjinä*. Suomen Kuntaliitto.
- Liikuntalaki <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1998/19981054>
- Moninaisuuden puolesta – syrjintää vastaan* kampanjasivut <http://www.stop-discrimination.info/2032.0.html>
- Onwen-Hume, Hanna (2006) *Kunta- ja palvelurakennemuutosten sukupuolivaikutusten arviointi*. Julkaisematon luonnos.
- Pirinen, Riitta (1998a) *Liikkuva nainen ja jähmeä mies. Sukupuolen rakentuminen painonnostossa ja Naisten kympeistä kertovissa artikkeleissa*. Naistutkimus –lehti 2/11.
- Pirinen, Riitta (1998b) *Sukupuoli ja mediaurheilu*. Teoksessa Halmesvirta, A. & Roiko-Jokela, H. (toim.) Urheilu, historia ja julkisuus. Suomen urheiluhistoriallisen seuran vuosikirja. Atena Kustannus, Jyväskylä.
- Tasa-arvobarometri 2004*. Sosiaali- ja terveysministeriö.
- Tasa-arvolaki <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1986/19860609>
- Tasapeli – Sukupuolten välisen tasa-arvon edistäminen ja sukupuolivaikutusten arviointi liikunta-alalla*. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2005:3. Yliopistopaino. Raportti löytyy verkosta osoitteesta http://www.minedu.fi/OPM/Julkaisut/2005/tasapeli_-_sukupuolten_valisen_tasa-arvon_edistaminen_ja_sukupuoli
- Teräs, Leena (2005) *"Kiltistä tytöstä" valtautuneeksi naiskansalaiseksi urheilun ja liikunnan avulla*. Luentomateriaali Oulun yliopiston naistutkimuksen luentosarjasta "Kiltistä tytöstä" valtautuneeksi naiskansalaiseksi urheilun ja liikunnan avulla.
- Teräs, Leena (2007) *Onko sukupuolella väliä Pohjois-Pohjanmaalla? Maakuntaohjelman sukupuolivaikutusten arviointi – kuvaus Pohjois-Pohjanmaan maakuntaohjelman 2007-2010 suvauksesta*. Teoksessa Matinmikko, J. & Haataja M-L. (toim.) Tasa-arvo käytännöksi – Työkaluja projektityöhön. Työministeriön julkaisusarja.
- Tilastokeskus 2007 *Vaaka vaaterissa? Sukupuolten tasa-arvo Suomessa 2006*. Tilastokeskus.
- Sunnari, Vappu & Teräs, Leena (2005) *Kiltin tytön kapina – kehollinen valtautuminen urheilun avulla*. Luento-materiaali Oulun yliopiston naistutkimuksen luentosarjasta "Kiltistä tytöstä" valtautuneeksi naiskansalaiseksi urheilun ja liikunnan avulla.
- Yhdenvertaisuuslaki <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2004/20040021>

LIITE 1 TOIMEKSIANTO

Oulun kaupunki
Oulun liikuntatoimen talousarvion 2008 sukupuoli- ja tasa-arvovaikutusten arviointi
SINNI voimavarakeskus Oy, Leena Teräs
www.SINNI.fi

TOIMEKSIANTO 8.6.2007 Oulun kaupungin liikuntatoimen talousarvion 2008 sukupuoli- ja tasa-arvo-vaikutusten arviointi

Aikataulu

- 8.6. tapaaminen Liikuntavirastossa (Mika Peltonen, Niina Epäily, Mervi Uusimäki)
 - keskustelu toimeksiannosta
 - aikataulut, resurssit, sisällöt jne.
 - arvioitavan materiaalin toimitus
 - Liikuntalautakunta *Visio 2015* –dokumentti (versio 8.6., menossa lautakunnan käsittelyyn 15.6.)
 - liitemateriaalien toimitus
 - Liikuntavirasto – Toimintakertomus 2006
 - Liikuntapalvelut kevät 8.1.-11.5.2007 –esite
 - Ikääntyneiden, serioneiden ja pitkäaikaissairaiden liikunta, syksy 2006, kevät 2007 – esite
 - Nuorten liikuntaneuvonta –esite
 - Erityisliikuntapalvelut – syksy 2006 ja kevät 2007
- 14.6. toimitetaan seuraavat luonnokset
 - yleistietoa suvauksesta (sukupuolivaikutusten arviointi)
 - lyhyt luonnos suvaustaulukosta, josta ilmenee *Visio 2015* –dokumentin strategioiden sukupuoli- ja tasa-arvorelevanssiLuonnokset käsitellään liikuntalautakunnan kokouksessa 15.6.
- varsinainen suva-arviointi tehdään kokouksen jälkeen
 - huomioiden lautakunnan ja viranhaltijoiden kommentit
 - lopullinen versio valmis (elokuu?)
 - lopputuotos: kirjallinen arviointi, tasa-arvorelevanssitaulukko talousarvioon liittyvän liikuntatoimen strategian toimenpiteistä

LIITE 2 Strategisten päämäärien tasa-arvorelevanssi (+ tasa-arvonäkökulmaa avaavat kysymykset)

Toimintalinjat		Sukupuolirelevanssi (esimerkkejä näkökulmista) S = suoraan vaikutusta V = välillisesti - = ei vaikutusta	Muu tasa-arvorelevanssi: alueellinen, etninen, ikäryhmien välinen, liikuntarajoitteiset yms. (esim.) S = suoraan vaikutusta V = välillisesti		
Yhteiskunnallinen vaikuttavuus					
Palvelujen asiakaslähtöisyys	Liikunnan saavutettavuuden lisääntyminen	Omatomisen liikunnan (palveluverkko)?	S - omatoiminen liikunta suosittua naisten ja miesten keskuudessa - naiset kaipaavat aikatauluttomia vapaavuoroja - liikuntaa kaihtavat miehet ← toimenpiteitä? - kilpaurheilun vai terveysliikunnan tukeminen - millaisen liikunnan harrastamista palveluverkko tukee, sillä sukupuolten välillä eroja mm. → lajjakauma (vrt. palloilulajit – voimistelu) → harrastavien määrä (kuntoliikkujien enemmistä naisia, urheilijoista enemmistö miehiä) - miesten aktivoiminen kuntoliikuntaan, naisten aktivoiminen seuratoimintaan ja hallintoon sekä valmentamiseen	S - liikuntapaikkojen alueellinen jakautuminen; lähiliikuntapaikat merkityksellisiä erityisesti lapsille ja pienten lasten vanhemmille sekä naisille; joukkoliikenteen käyttömahdollisuus liikuntapaikoille pääsemiseksi, liikuntarajoitteisten pääsyn varmistaminen ja tarvittaessa ohjaus/tuki ← naiset pääosin kävelevät liikuntapaikoille; miehet kulkevat yksityisautoilla; lapset pyörällä tai vanhempien kuljettamina	
		Alle 18-vuotiaiden osuus varatuista vuoroista kasvaa	S - mille lajeille vuoroja on jaossa, vrt. suositut lajit → tytöt: ratsastus → pojat: palloilulajit - ohjaajien palkkaaminen, ohjaajien sukupuoli - ryhmien perustaminen sekaryhmiä sekä eriytettyjä ryhmiä, kannustetaanko sukupuolelle perinteisiin lajeihin	S - missä tilat sijaitsevat, pääseekö sinne turvallisesti ilman autoa - vuorojen jakamisperiaate: nuoremmille varhaisemmat vuorot. - otetaanko huomioon erityisryhmät kuten liikuntarajoitteiset, aktivoitaa etnisiä ryhmiä (ja niissä myös tyttöjä ja naisia)?	
		Urheiluseurojen ja ryhmien vuorot ja suoritukset kasvavat	S - mille lajeille on vuoroja jaossa ja mihin kellonaikaan (vrt. yllä)? - kuka päättää ja millä perusteella - urheiluseuroihin kuuluminen: miehet 60%, naiset 40% - etnisten ryhmien urheilutoiminta ja niiden sisällä sukupuoli	S - liikuntapaikkojen saavutettavuus - nuorten ja lasten harrastustoiminta, käytön ajoittuminen - onko harrastustoimintaa ilman kilpailuvelvoitetta, suositaanko kilpatoimintaan suuntautuneita seuroja vai liikunnan harrastuneisuutta lisääviä seuroja	
		Ikääntyneiden sekä erityisryhmien liikunnan huomioon ottaminen	Liikuntalaitosten päiväkäytön lisääminen ko. ryhmien osalta	S - miten naisille ja miehille on vuoroja jaossa, kannustetaanko ei perinteisiin lajeihin, - maahanmuuttajanaisten liikuntaharrastuksen lisääminen	S - liikuntalaitosten sijainti - liikuntapalveluiden käyttömaksut - maahanmuuttajanaisten liikuntaharrastuksen lisääminen
			Ikääntyneiden vertaisohjaajien koulutus ja tukeminen	S - ohjaajia molempia sukupuolia, myös ryhmäkokoontamissa vaihtoehtoisia tarjontaa: seka- sekä eriytyneitä ryhmiä	S - maahanmuuttajanaisten liikuntaharrastus
			Voima vanhuuteen –ohjelman toimintamallien hyödyntäminen	V - onko toimintamallissa huomioitu sukupuoli → esim. omaksutut sukupuoliroolit voivat vaikuttaa voimaharjoitteluun tai voimisteluharjoitteluun osallistumista	V - huomioiko toimintamalli ryhmiä etnisen taustan, eri-ikäisten vanhuksien, liikuntarajoitteisten ym. suhteen
			Erityisliikunnan liikunta-avustajakortin käyttöönotto	S -avustajien sukupuoli ja palkkaus	S - avustajien asennemaailma ja sensitiivisyys etnisiä, liikuntarajoitteisia ym. ryhmiä kohtaan
		Asiakastytyvyisyys	Liikunnan vertailutietokannan perusteella uimahallien ja kuntosalien osalta on taso 4 ja muiden liikuntapalvelu osalta 3,5	V - käyttäjätilastointo sukupuolen perusteella kaikkiin liikuntapalveluihin - uimahalli halutuin lähiliikuntapaikka, onko kysely tehty uimahallien käyttäjien keskuudessa vai alueilla, joita on pitkä matka uimahallille	V - käyttäjätilastoinnissa eri ryhmien erittely (mm. ikä, etninen tausta jne.)
			Urheiluseurakyselyn toteuttaminen ja tulosten purkaminen	V - sukupuolen huomioiminen, tasa-arvotoimenpiteiden huomioimiseen kannustaminen	V - etnisyyden, ikä ym. marginaaliryhmien huomioiminen ja erittely kyselyssä, moninaisuuden ja tasa-arvon huomioimiseen kannustaminen
			Liikunnan laaja-alaisen tasa-arvon edistämistoimenpiteiden edelleen kehittäminen??/Liikunnan tasa-arvotietoisuuden kasvattaminen	V - sukupuolen huomioiminen, tasa-arvotoimenpiteiden huomioimiseen kannustaminen	V -etnisyyden, ikä ym. marginaaliryhmien huomioiminen ja erittely kyselyssä, moninaisuus tasa-arvoon kannustaminen

	Teknologisten sovellutusten hyödyntäminen	Sähköisten asiointipisteiden käyttöönotto Linnanmaan liikuntahallissa, Oulun jäähalli-, tekojäärata- ja pesäpallostadi-onkokonaisuudessa	V	- käyttäjätilastoinnissa sukupuoli huomioon	V	- käyttäjätilastoissa muutkin ryhmäajat huomioon
		Sähköisten varausjärjestelmien asiakaspintojen käyttöönoton jatkaminen	V	- työllistyminen ← työllistyvätkö naiset vai miehet varausjärjestelmien tuotekehityksessä, asentamisessa ← <i>voiko asiaan vaikuttaa tuotteen tilaaja?</i>	V	- hankitaanko tuotteet omalta alueelta
		Sähköisten ilmoittautumis-järjestelmien käyttöönotto liikunnan ohjauspalveluissa	V		V	
		Liikuntapaikkojen web-pohjaisen järjestelmän käyttöasteen seurannan hyödyntäminen	V	- seurantatietoihin sukupuoli muuttujaksi - työllistyminen ← työllistyvätkö naiset vai miehet ← <i>voiko asiaan vaikuttaa tuotteen tilaaja?</i>	V	- seurantatietoihin muut ryhmittelyvaihtoehdot muuttujiksi
		Teknologiahankkeisiin osallistuminen ja teknologisten sovellutusten kehittäminen Oulu inspiroi –innovaatiostrategiaan perustuen	V	- työllistyminen ← työllistyvätkö naiset vai miehet varausjärjestelmien tuotekehityksessä, asentamisessa; omistavatko naiset vai miehet yritykset, joissa kehittämistyö tehdään ← <i>voiko asiaan vaikuttaa tuotteen tilaaja?</i>	V	- hankitaanko tuotteet omalta alueelta
Asukkaiden terve ja itsenäinen elämä	Viihtyisät ja muunneltavat / monipuoliset liikuntapaikat ja liikkumiseen kannustava arkiympäristö	Liikuntapalveluverkkoon kuuluvat kohteet laatu- ja priorisointiluokituksen mukaiseen seurantaan ja kunnossapitoon	V	- sisältykö sukupuolten välinen tasa-arvo luokituksiin ja millä painoarvolla	V	- sisältykö eri ryhmien välinen ja alueellinen tasa-arvo luokituksiin ja millä painoarvolla
		Ouluhallin kuntalaiskäytön ja lapsi- ja perheliikunnan lisääminen	S	- pyritäänkö naisia / miehiä aktivoimaan palveluiden käyttäjiksi - tukitoimet? esim. lisäämällä vuoroja ja ohjausta erityisesti niiden lajien osalta, joissa ko. sukupuolta on vähemmän edustettuina. - myöskin lapsiparkki eli lapsille omaa toimintaa samanaikaisesti kuin vanhemmille omaa toimintaa - ohjataan lapsiperheitä perinteisten roolijakojen mukaisiin lajivalintoihin - tasoryhmiä eri lajeissa - suunnittelu- ja toteutusryhmän sukupuolijako	S	- yhteisiä liikkumistapahtumia eri sukupolville, etnisille ryhmille - myös omia ryhmiä, tasoryhmiä
		Raatin liikuntakeskuksen perusparannus	V	- ketä resurssoinen hyödyttää ja millaisia toimenpiteitä sukupuolten tasa-arvon huomioimiseen - myöskin ketä työllistyy hankkeessa ← <i>voiko tilaaja vaikuttaa</i> - hankkeen suunnittelu- ja johtoryhmän sukupuolijakauma	V	- etnisten ryhmien tarpeiden ja tapojen huomioonottaminen palvelujen suunnittelussa
		Liikuntapaikkojen kehittämissuunnitelmien laatiminen osana..	V	- ovatko tasa-arvotavoitteet mukana kehittämissuunnitelmissa	V	- ovatko tasa-arvotavoitteet mukana kehittämissuunnitelmissa
		Terveysliikunnan edistäminen ja terveyserojen kaventaminen liikunnan avulla	Terveysliikuntaohjelmien jalkauttaminen; vastuuttamisen ja toimenpiteiden vahvistaminen	V	- sukupuolten välisten eroavaisuuksien huomioiminen toimenpiteissä, vrt. esim. miesten ja poikien kuntoliikuntaharrastuneisuuden lisääminen	V
	Palvelujen suunnittelu ja toteuttaminen yhdessä muiden hallintokuntien kanssa		V	- tasa-arvonäkökulman huomioiminen	V	- tasa-arvonäkökulman huomioiminen
	Lapsille, nuorille ja perheille suunnattujen palvelujen edelleen kehittäminen	Monihallinnolliset aluejohtotimet ja toimintamallit, kampanjat ja tapahtumat liikunnan ja terveellisten elämäntapojen edistämiseksi	V	- otetaanko selvitysten tieto ja suositukset käytäntöön (esim. Yhteinen maali; Tasapeli: suosituksia liikuntapaikkarakentamisesta, päätöksenteosta, vuorojen jakamisesta yms.) - pyritäänkö lisäämään kilpailu- vai kuntoiluharrastamista - pyritäänkö purkamaan sukupuolisegregaatiota liikuntalajeissa - kannustetaanko lapsiperheitä ylittämään perinteisten sukupuoliroolien sisältämiä oletuksia tytöille ja pojille ”sopivista” liikuntalajeista	V	- toimintamallien kehittäminen eri ryhmien liikuntaharrastuksen lisäämiseksi
		Liikunnalliseen kehitykseen tukea tarvitsevien ja syrjäytymisvaarassa olevien lasten ja nuorten liikunnan edistämistoimenpiteet	S	- valintapalettiin erillis- ja sekaryhmiä - onko syrjäytymisvaara samankaltainen tyttöjen ja poikien kohdalla, reagoidaanko toisen ryhmän syrjäytymiseen helpommin kuin toisen	V	- etnisten ryhmien kannustaminen kuntoliikuntaan, tarvittavien toimenpiteiden kehittäminen (huomioitava mm. kulttuuriperinteet, kuten perinteiset sukupuoliroolit esteenä) - liikuntaharrastuksen kustannukset

				- liikuntaharrastuksen kustannukset - ohjaajien sukupuoli ja asenteet		- ohjaajien sukupuoli ja asenteet
Talouden hallinta	Tuottavuuden parantaminen	Tuottavuuden seurantarjestyksen käyttöönotto	V	- tiedotetaanko asenteelliset erot sukupuolten työsuorituksiin	V	- tuottavuuden määrittely ja sen suhteuttaminen työntekijöiden ikään
		Tuotantokulut €/aukiolotunnit paraneeko suhteessa vuoteen 2007	-		-	
		Henkilöstömenot / käynti	-		-	
	Palveluiden tuottaminen kustannustehokkaasti	Vuoden 2008 seuranta ja raportointi sopimusohjauksen mukaisesti välitilinpäätös- ja tilinpäätösaikataulussa	-		-	
Palvelujen vaikuttavuus	Kehitetään mittaristoa vaikuttavuuden mittaamiseksi ja seuraamiseksi	V	- mikä määrittellään tavoitteeksi ja kriteeriksi ja onko siinä tasa-arvonäkökulma mukana - onko sukupuolimuuttuja mukana	V	- mikä määrittellään tavoitteeksi ja kriteeriksi ja onko siinä tasa-arvonäkökulma mukana	
Toimintatavat ja rakenteet						
YPK-mallin läpiviennin organisaatiossa	YPK-mallin toteuttamissuunnitelman toimenpiteiden jatkaminen	Liikuntaviraston siirtyminen nettoyksiköintiin	-		-	
		Oman palvelutuotannon osuuden määrittäminen; luontaisen poistumat hyödyntäminen ja rekrytoinnin pelisääntöjen laatiminen	V	- määrittääkö sukupuoliroolit tehtäviä ja miten tämä on suhteessa palkkaukseen - rekrytoidaanko stereotyyppisesti: naiset avustaviin sisältöihin, miehet johtotehtäviin sekä ulkotilojen kunnossapitotehtäviin	V	- vanhempien ikäryhmien hiljaisen tiedon arvostaminen ja hyödyntäminen; nuorten innostuneisuuden ja ennakkoluulottomuuden hyödyntäminen - työyhteisön monimuotoisuuteen kouluttaminen ja mm. etnisten ryhmien rekrytoiminen
		Määrittellään konsernin sisäisten ja ulkoisten ostopalveluiden suhde ja tavoitteet	V	- tasa-arvon huomioiminen	V	- tasa-arvon huomioiminen
	YPK-mallin edellyttämien organisaatiomuutosten tekeminen	Liikelaistosten kehittämisen vaikutukset liikuntaviraston palvelutuotantoon	V	- tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuslainsäädännön huomioiminen	V	- tasa-arvo- ja yhdenvertaisuuslainsäädännön huomioiminen
Organisaation kyvykkyys ja rakenteiden ja strategian laatu	Rakenteiden ja toimintatapojen uudistaminen	Liikuntaviraston pää- ja työprosessien määrittelyn perusteella käynnistetään tarvittavat kehittämistoimenpiteet	V	- tasa-arvon huomioiminen - tasa-arvosuunnitelma työyhteisön kehittämisen välineenä	V	- tasa-arvon huomioiminen - tasa-arvo- ja moninaisuussuunnitelma työyhteisön kehittämisen välineenä
		Liiketoimintasuunnitelmien hyödyntäminen osana sopimusohjausta	V	- sukupuolten välisen tasa-arvon painoarvo, edellytetäänkö sopimusosapuolilta tiettyä tasa-arvopoliittikkaa	V	- edellytetäänkö sopimusosapuolilta tiettyä tasa-arvopoliittikkaa
Omnistuminen seutuyht-yössä	Seutuyhteistyön tiivistäminen	Seudullisen erityisliikunnan edistäminen yhteisiä palveluja kehittämällä	V	- edellytetäänkö yhteistyökumppaneilta tiettyä tasa-arvopoliittikkaa	V	- edellytetäänkö yhteistyökumppaneilta tiettyä tasa-arvopoliittikkaa
		Seudullinen yht-yö seudun liikuntaympäristön toiminnallisen, rakenteellisen ja teknologisen kehittämisen avulla	V		V	
		Kehitetään omaa organisaatiota ja toimintamalleja seutuyhteistyön tiivistämiseksi	V	- tasa-arvosuunnittelu		- tasa-arvon huomioiminen monimuotoisuuden näkökulmasta
Yht-tyon ja verkostoitumisen edistäminen	Seurayhteistyön kehittäminen	Seurojen vastuuttaminen vuorojenjakoprosesseissa	V	- tasa-arvonäkökulman huomioiminen, seurannan/valvonnan järjestäminen	V	- tasa-arvonäkökulman huomioiminen, seurannan järjestäminen
		Asiakasstrategian laatiminen ja sen mukaiset toimenpiteet	V	- tuleeko asiakkuuden määrittelyssä huomioitua sukupuoli → esim. vahvistetaanko sukupuolen mukaista liikuntasuuntautumista vai halutaanko kannustaa ei-perinteisiin liikuntalajeihin	V	- määrittelläänkö asiakkuuteen myös muut erityisryhmät, joiden jaotteluperusteena on mm. ikä, liikuntakyky - etnisten ryhmien kulttuurikäytäntöjen huomioiminen
		Lisätään urheiluseuroilta tehtäviä ostopalveluita	V	- tasa-arvonäkökulman huomioiminen osana ostopäätöksiä	V	- tasa-arvo näkökulman huomioiminen osana ostopäätöksiä
	Poikkihallinnollinen ja monialainen yhteistyö	Yhteistyöprojektien lisääntymisen ja yht-toimintamallien vakiinnuttaminen	V	- tasa-arvo näkökulman huomioiminen	V	- tasa-arvo näkökulman huomioiminen
	Yht-toimintamallien kehittäminen oppilaitosten, urh-seurojen, yhdistysten ja yksityisten toimijoiden kanssa	V		V		
	Valtakunnallisen verkostoitumisen lisääminen liikuntapalvelujen kehittämiseksi ja valtakunnallisen	V		V		

		vertailun mahdollistamiseksi				
Henkilöstö ja kyvykkyys						
Selkeä ja tehokas johtamisjärjestelmä	Koko organisaatiota johdetaan strategialähtöisesti	Toimintasuunnitelmien valmistelu ja läpikäyminen työyhteisötasolla	V	- työryhmien kokoonpano sukupuolten näkökulmasta - päättävien tahojen kokoonpano sukupuolten näkökulmasta	V	- eri ikäisten edustus työryhmissä ja päätöksenteossa - eri ryhmien edustus
	Esimiestyöskentely ja henkilöstön työtyytyväisyys paranee	Kunta 10-tutkimuksen perusteella työyhteisökohtaisen kehittämishaasteisiin paneutuminen, analysointi, johtop. ja toimenpiteet	V	- millä perusteella valitaan kehittämiskohteet ja tavoitteet - sukupuolen huomioiminen ja sukupuolen merkityksen näkyväksi tekeminen - kuka päättää	V	- millä perusteella valitaan kehittämiskohteet ja tavoitteet - työyhteisön sekä asiakaskunnan moninaisuuden huomioiminen ja näkyväksi tekeminen - kuka päättää
	Muutosjohtaminen ja kyvykkyys muutoksiin	Esimiesvalmiuksien kehittäminen, esimiesten johtajuusominaisuuksien arvioinnit ja muutosjohtamisen onnistumisen kannalta tarvittavat toimenpiteet	V	- sukupuolisensitiivisyyden lisääminen - tietoisuus sukupuoleen liitettyjen stereotyyppien olemassaolosta ja niiden purkaminen - esimiehiksi rekrytoitujen viranhaltijoiden sukupuoli, vastuut ja palkka	V	- työyhteisöjen moninaisuuden havaitseminen
	Johtamiskulttuurin kehittäminen	Varhaisen puuttumisen mallin tehokkaampi hyödyntäminen henkilöstön työkyvyn edistämiseksi	V	- reagoidaanko jonkun ryhmän, sukupuolen ongelmiin nopeammin ja aktiivisemmin kuin toisten	V	- reagoidaanko jonkun ryhmän, sukupuolen ongelmiin nopeammin ja aktiivisemmin kuin toisten
		Liikuntaviraston tasa-arvosuunnitelman päivittäminen	V	- sukupuolen merkityksen ja vaikutuksen havainnoiminen esim. tehtävissä, koulutuksiin osallistumisessa, palkkauksessa → tarvittavien toimenpiteiden kehittäminen ja toteuttaminen ja seuranta - millainen tavoitetaso halutaan - ketkä vievät prosessia eteenpäin - suunnitelman toimeenpano eri tasoilla	V	- monimuotoisuuden sisällyttäminen tasa-arvosuunnitteluun
		Kaupungin tasa-arvosuunnitelman päivittämisen huomioiminen viraston toimintojen osalta	V	- aktiivinen yhteistyö	V	- monimuotoisuuden sisällyttäminen
		Kehitetään kehityskeskustelujen sisältöä itsearvioinnin ja yhdessä sovittavien tavoitteiden osalta	V	- tasa-arvosuunnitelman toimeenpano - sukupuolen merkityksen ja vaikutuksen havainnoiminen esim. tehtävissä, koulutuksiin osallistumisessa, palkkauksessa	V	- monimuotoisuuden tiedostaminen ja sen huomioimiseen kannustaminen - eri ikäisten työn arvostaminen
	Valmistellaan kannustin- ja palkitsemisjärjestelmä käyttöönotettavaksi nettoyksikkö- ja liikelaitosvaiheessa	V	- millaisista asioista palkitaan ← onko perinteisesti miesten tekemät tehtävät arvokkaampia kuin naisten - palkitsemisjärjestelmän suunnittelijoiden ja arvioijien sukupuolijakauma	V	- millaisista asioista palkitaan ← iäkkäämpien työntekijöiden työn arvostaminen ja nuorten työn arvostaminen, pystytäänkö ottamaan huomioon	
Kyvykäs ja oikein resurssoitu henkilöstö	Palvelurakenteen muutoksia vastaava henkilöstö	Henkilöstöilmoitus vastaa tilattavien/tuotettavien palveluiden laatua ja määrää	-		-	
	Kustannustietoisuutta ja talousosaamista lisätään koko organisaatiossa	Mahdollistetaan ja varmistetaan kouluttamisen ja kurssittamisen avulla talousosaamisen lisääminen	V	- ketkä pääsevät koulutukseen ja millä ehdoilla	V	- ketkä pääsevät koulutukseen ja millä ehdoilla
	Ikääntyvän henkilöstön haasteet	Työkierrolla, kouluttamalla ja uudelleensijoittamalla pyritään välttämään ennenaikaista eläköitymistä	S	- keiden parissa toteutetaan ja millä ehdoilla: siirtyvätkö vastuut ja kuka tekee työt (paikkaa osaamista), ylimääräisen työn korvaus, kuka ohjaa uusiin tehtäviin, uralla eteneminen ja tuetaan esim. naisten urakehitystä - toimenpiteiden liittäminen tasa-arvosuunnitelmaan	S	- keiden parissa toteutetaan ja millä ehdoilla
Osaaminen ja henkilöstön työkyky	Henkilöstön osaamisen kehittäminen	Varmistetaan, että henkilökunnan osaaminen vastaa osaamiskartoituksen perustuvaa osaamisen hallinnan tasoa ja ydinkunta-palvelukuntamallin vaatimuksia	V	- urakehityksen tukemisen liittäminen esim. tasa-arvosuunnitelmaan	V	
		Hiljaisen tiedon siirtymisen edistäminen mm. mentoroinnin ja sisäisen kouluttamisen avulla	S	- kenellä arvioidaan tietoa olevan: sukupuolen vaikutus arvostamiseen	S	- kenellä arvioidaan tietoa olevan: esim. iän vaikutus arvostamiseen - työyhteisön moninaisuuden hyödyntäminen: tieto voi olla peräisin myös muualta

		Kehityskeskusteluiden perusteella laaditaan työyhteisöittäin koulutus- ja kehittämisohjelma	V	- tasa-arvosuunnitelman sisällyttäminen - ymmärrys sukupuolen merkityksestä ja stereotyyppien ym. vaikutuksesta ihmisen osaamisen arviointiin ja tehtäviin kehittämisresursseihin	V	- tasa-arvosuunnitelman sisällyttäminen - ymmärrys stereotyyppien vaikutuksesta arviointiin ym.
		Alaistaitojen kehittäminen: oman työn kehittämiskohteiden löytäminen ja omien työtapojen arviointi: vastuullisen toiminnan ja asenteellisen taidokkuuden lisääminen	V	- tietoisuuden kasvattaminen siitä miten oletukset sukupuolten välillä olemassa olevista eroista ja ominaisuuksista vaikuttaa omaan arviointiin ja asenteisiin → sukupuolisterotyyppien purkaminen	V	- tietoisuuden kasvattaminen moninaisuuden näkökulmasta
		Monikulttuurisen ja –arvoisen asenneilmaston ja vuorovaikutteisuuden edistäminen	V	- tasa-arvoisuuden huomioiminen	V	- tasa-arvoisuuden huomioiminen
	Työkyvyn ylläpitäminen	Liikkuva ihminen –projektin mukaiset toimenpiteet henkilöstön liikunta-aktiivisuuden lisäämiseksi	S	- kohdistetaanko joihinkin ihmisryhmiin enemmän huomiota ja miksi - mikä on tavoitetaso, ihanne ja millä perusteella - ketkä päättävät ja suunnittelevat	S	- kohdistetaanko joihinkin ihmisryhmiin enemmän huomiota ja miksi - mikä on tavoitetaso, ihanne ja millä perusteella - ketkä päättävät ja suunnittelevat
		Työhyvinvoinnin kehittäminen liikuntaviraston työhyvinvointityöryhmän raportin pohjalta	S	- sukupuolten välisen tasa-arvosuunnitelman toimeenpano osana työyhteisön hyvinvointia - tiedossa olevat toimenpiteet ja menettelytavat häirinnän, sukupuolittuneen häirinnän, syrjinnän, kiusaamisen kitkemiseksi (0-toleranssi)	S	- monimuotoisen tasa-arvosuunnitelman toimeenpano osana työyhteisön hyvinvointia - tiedossa olevat toimenpiteet ja menettelytavat häirinnän, syrjinnän, kiusaamisen kitkemiseksi (0-toleranssi)
		Erialaisten työaika- ja –järjestelyiden hyödyntämisen mahdollistaminen mahd. mukaan/Työaikaohjelman hallintaa tukevien toimenpiteiden edistäminen	S	- äitiyden tukeminen: raskausaikana mahdollisuus joustoihin, äitiyslomalta paluuseen tukea - isyyden tukeminen: kannustaminen isyyden pitämiseen - armeijan ja kertausharjoitusten osalta työaika- ja mahd. tukea paluuseen (myös naisten palvelusaika huomioon) - etätyöskentelyn mahdollisuus - onko joustavuus sallittua joillekin työntekijäryhmille ja miksi, onko näillä sukupuolijakoa, keiden työaika- ja kontrolloidaan, ketä ei kontrolloida lainkaan	S	- joustavat työajat esim. pienten lasten vanhemmille sekä ikääntyviä omaisiaan hoitaville - joustavat ja tiedossa olevat käytännöt omaisen sairastuessa
		Yhteistyön tiivistäminen Oulun Työterveyden kanssa työkyvyn heikentyessä	-		-	
		Toimipisteiden välisen työmatkaliikunnan edistämistoimenpiteet	S	- onko sukupuolella merkitystä: onko jollakin työntekijäryhmällä liikkuvampi työ kuin muilla ja mikä on tämän ryhmän sukupuolijako (esim. onko miehillä/miesvaltaisissa toimissa käytössä työpaikan autot ym., edellytetäänkö naisia liikkumaan omilla avuilla) - onko johtotasolle toisenlaiset vaatimukset kuin työntekijätasolle	S	- edellytetäänkö eri ryhmiltä erilaisia asioita
		Varhaisen puuttumisen mallin tehokkaampi hyödyntäminen henkilöstön työkyvyn edistämiseksi	S	- onko riskiryhmissä sukupuolieroja - millä perusteella määritellään riskit, kuka määrittelee, arvostetaanko asioita eri tavoin ja miksi - kuka puuttuu (asenteet ja osaaminen)	S	- miten riskiryhmät on määritelty
		Tapaturmien määrä 0	S	- onko tapaturmien osalta sukupuolten välillä eroja ja miksi	S	- onko eri ryhmien välillä eroa, miksi
Turvalliset ja terveelliset työolot	Riskien tiedostaminen ja vähentäminen	V	- sukupuolen ja tasa-arvon huomioiminen - mikä nähdään työturvallisuutta uhkaavana (esim. koneella ajo vai paikallaan istuminen)	V	- painotetaanko riskejä esim. iän mukaan, opetetaanko nuoria hyviin käytäntöihin	
	Turvallisuuskoulutukset, pelastusharjoitusten järjestäminen	V	- keitä koulutetaan ja onko siinä sukupuolijakoa, miksi - harjoitusten suunnittelusta ja ohjaamisesta päättävien sukupuoli	V	- keitä koulutetaan	

LIITE 3 Koonti vuonna 2005 kymmenen eniten tukea saaneista seuroista⁸⁹

Tasa-arvoselvitys liikuntatoimen palveluista ja niiden käyttäjästä on listannut vuoden 2005 kymmenen eniten toiminta-avustusta saanutta seuraa. Pikatarkastelulla vuoden 2005 eniten toimintatukea saaneiden seurojen avulla voidaan tarkastella toiminta-avustuksen suuntautumista ja seurojen toimintamallia. Seurojen tiedot on haettu niiden kotisivuilta (heinäkuussa 2007) ja sivuilta on pyritty löytämään seuran

- lajivalikoima
- toimintaryhmien määrällinen jakautuminen sukupuolen perusteella
- päätösvallan sukupuolijako.

Oulun Pyrintö, myönnetty avustussumma vuonna 2005 6 891€

- lajit: paini, painonnosto, voimistelu, yleisurheilu

	hallitus/johtok.		joukkueet		valmentajat	
	naiset	miehet	naiset /tytöt	miehet /pojat	naiset	miehet
jäseniä, joista - puheenjoht - varapuh.	2	3 1 1				
lajijaos/paini	2	6 (m/pj)	-**	-	0	5
lajijaos/p-nosto	0	8 (m/pj)	-	-	-	-
lajijaos/voimist	3	5 (m/pj)	-	-	-	-
lajijaos/y-urh	0	8 (m/pj)	-	-	-	1***

* m/pj = mies puheenjohtajana

** kotisivuilta ei löytynyt tietoja

*** valmennusvastaava

Oulun Luistinseura 6 104€

- lajit: jalkapallo, jääpallo, keilailu, salibandy

	hallitus/johtok.		joukkueet		valmentajat	
	naiset	miehet	naiset /tytöt	miehet /pojat	naiset	miehet
jäseniä, joista - puheenjoht - varapuh.	0	5 1 -				
lajijaos/jalkap	0	5	1	23	1	n. 50
lajijaos/jääp.	0	2	0	6	0	9
lajijaos/keilailu	1	3	16*	45*	-	-
lajijaos/s-bandy	0	5	5	37	-**	n.10**

* kilparekisteriin merkityt pelaajat

** kotisivujen tiedot puutteelliset

Oulun naisvoimistelijat 5 119€

- lajit: voimistelu

	hallitus/johtok.		joukkueet		valment./ohjaajat	
	naiset	miehet	naiset /tytöt	miehet /pojat	naiset	miehet
seuran toimihenkilöt - puheenjoht - varapuh. - toim.joht. tms.	9 1	0	-	-	43	1

Oulun uimaseura 4 726€

- lajit: taitouinti, uinti

	hallitus/johtok.		joukkueet		valmentajat	
	naiset	miehet	naiset /tytöt	miehet /pojat	naiset	miehet
jäseniä, joista - puheenjoht - varapuh. - toim.joht. tms.	6	4 1	-	-	*	1*

* kotisivuilla ilmoitettu vain päävalmentaja (mies) ja valmentajien kokonaismäärä, joka on n. 50

Oulun NNKY 4 529€

- lajit: lentopallo, koripallo, suunnistus, yleisurheilu

	hallitus/johtok.		toimihlöt		joukkueet		valmentajat	
	naisia	miehiä	naisia	miehiä	naiset /tytöt	miehet /pojat	naisia	miehiä
jäseniä, joista - puheenjoht - varapuh. - toim.joht. tms.	0	7 1	2	4				
lajijaos/lentop.			0	1	9	3	1	5
lajijaos/korip.			0	4	1	22	-	-
lajijaos/suunnist			0	1	*	*		
lajijaos/y-urh. - Kadonneen kunnan metsästäjät - Julmaset – sporttiklubi	5	1	0 (+1)**	1 (+1)**				
	-	1						

* seuran kotisivuilla kerrottiin menestyneistä miespuolisista suunnistajista, ei naisia mainittu

** juoksuklubin sporttimestari

Oulun Lohet 4 135€

- lajit: uinti

	hallitus/johtok.		joukkueet		valment/ohjaajat	
	naisia	miehiä	naiset /tytöt	miehet /pojat	naisia	miehiä
jäseniä, joista - puheenjoht - varapuh. - toim.joht. tms.	3 1	3				
kilpasarjat					2	12
tekniikka					3	0
uimakoulu					19	3
erityisuinti					6	3
kuntouinti					4	1

Tervarit juniorit 4 135€

- lajit: jalkapallo

	hallitus/johtok.		joukkueet		valment/ohjaajat	
	naisia	miehiä	naiset /tytöt	miehet /pojat	naisia	miehiä
jäseniä, joista - puheenjoht - varapuh. - toim.joht. tms.	1	4 1	1	20	0	n. 40

Oulun verkkopalloseura 3 938€

- lajit: tennis

	hallitus/johtok.		joukkueet		valment/ohjaajat	
	naisia	miehiä	naiset /tytöt	miehet /pojat	naisia	miehiä
jäseniä, joista - puheenjoht - varapuh. - toim.joht. tms.	1	6 1			-*	-*

* ei tietoa kotisivuilla

Merikoski SBT 3 938€

- laji: salibandy

	hallitus/johtok.		joukkueet		valment/ohjaajat	
	naisia	miehiä	naiset /tytöt	miehet /pojat	naisia	miehiä
jäseniä, joista - puheenjoht - varapuh. - toim.joht. tms.	-*	-* 1**	4	10	-***	-***

* seuran hallituksen kokoonpanoa ei ole ilmoitettu seuran kotisivuilla

** seuran puheenjohtajan nimi saatu Suomen salibandyliiton sivuilta

*** tietoa ei ole ilmoitettu

Oulun uimarit 3 741€

- lajit: uimahypyt, uinti

	hallitus/johtok.		joukkueet		valment/ohjaajat	
	naisia	miehiä	naiset /tytöt	miehet /pojat	naisia	miehiä
jäseniä, joista - puheenjoht - varapuh. - toim.joht. tms.	2	2 1			21*	9**

* ohjaajat naiset 21 (painotus lapset, ryhmiä 12)

** miehet 9 (painotus kilpailu)